

קובץ

בסרבֿיה – ארץ ישראל

מוקדש
ליחסי היהדות הבסרבֿית לארץ ישראל
בעריכת מ. דודזון

הוצאת "עין הקורא"

הוצאה חד־פעמית

בנק אשראי חברה הדדית בע"מ

ת. ד. 119 טלפון 1963.4.5.6

ת. ל. א. ב. ב.

עוסק בכל עסקי בנקים בתנאים נוחים
קורספונדנטים בכל מרכזי התבל
ארגוני בטחון (סי.פי.ס) לחכירה

בנק אשראי א"י בע"מ

ת. ד. 950 טלפון 1444.6

ח.י.פ.ה' הדר הכרמל

ברחוב הרצל

ס.נ.י.ף ברחוב המלכים

ש.ח.מ. מכון להדרכה
משרדית

בערבון מוגבל

שטת

חשבונות

מעתיקה

רהיטי-פלדה מכוונת חישוב וכו'

המשרד המרכזי:

תל-אביב, רחוב נ"ב 52 בית בנין

קומה ב' חדרים 3.4.5, טלפון 369

ת. ד. 1940

סניף-חיפה:

רחוב המלכים 55 בית אחים

זילברשטין קומה ב' חדר מס. 8

טלפון 181

צבי סטרכלביץ

נוסד 1898

טלפונים:

תל-אביב-יפו-ירושלים-חיפה

4314 - 4313 - 177 - 1965

בית מסחר

לכל מיני חמרי בנין

אינסטלציה סניטרית

הסקה מרכזית

צנורות וחלקיהם

הרכבה לדלתות

וכל מיני חמרים

לבנין ולחקלאות

י. פירשטין את א. סרפר

חמרי-בנין

תל-אביב

רחוב יפו-תל-אביב 70

טלפון 2791

האחים רצבסקי

בית חרשת

למרצפות, מלט ומוזאיקה

בראשון לציון

קובץ

בסרביה – ארץ ישראל

מוקדש

ליחסי היהדות הבסרבית לארץ ישראל

בעריכת מ. דודזון

הוצאת "עין הקורא"

הוצאה חד־פעמית

תרצ"ח, 1938

תל-אביב

4515

אגודת חובבי התורה - תל אביב

שנת ה'תר"ל

אגודת חובבי התורה - תל אביב

1717 א. א. א. א.

אגודת חובבי התורה - תל אביב

תאגיד חובבי התורה

תוכן הענינים:

1. במקום הקדמה
2. הקדשה לזכר מ. דיונגוף ז"ל (עם תמונתו).
3. בסרביה — בתור דרך לעבור גולים
4. זכר ילדות (שיר) מרים ברנשטיין-כהן

בסרביה — בשירה העברית:

5. מוטיבים מולדביים מאת י. פייכמן
  1. אל תבוא, דודי...
  2. אל ההר
  3. כה רחוק דודי
  4. אגוזה...
6. בנכר (מן המחזור „דוינות-בסרביה“) א. מייטוס
7. בסרביה. (סוניטות) מאת: י. קוטצ'ר
8. בערבות בסרביה מ. גולדנברג
9. פורניאלה (שיר רועה) מוטיב בסרבי א. דודזון
10. צאינה צאני (שיר רועה) י. ראזנבלום (נפ"ש)
11. ציון לנפ"ש הנשכח... מאת מ. ד.

היהדות הבסרבאית — במעפילים

12. פרק אבטוביגרפי מאת ר' יחיאל גרינפלד ז"ל
13. יהודי בסרביה וחלקם בבנין הארץ אגר. אורי פלדמן
14. העליה השניה והיהדות הבסרבאית נ. טברסקי
15. תנועת „נייבילי“ בבסרביה (פרק נשכח בתנועת החלוץ) מ. דודזון
16. יחסי המסחר בין א"י ורומניה י. שפירא
- (פעולת לשכת המסחר א"י רומניה)
17. מכתב מאת המנוח ה' מאיר דיונגוף ז"ל
18. להתחדשות פעולותיו של ארגון עולי בסרביה
19. ידיעות
20. מערכת ספרים: הביוליסטין הכלכלי — „רומניה - ארץ ישראל“
- בטאון לשכת המסחר א"י - רומניה, חוברת ט'. י. ש.

במקום הקדמה

לא „הקדמה“ ולא „מבוא“, אלא סתם, מלים אחדות. במקום „ביוולטין של ארגון עולי בסרביה“, שמועצת הארגון בהשתתפות ועד הפועל החליטה עליו עוד בישיבתה האחרונה... — בא זה הקובץ הצנוע, קובץ כמו שהוא, בלי כל פרטנזיה אלא סתם כתוצאה של יזמה פרטית, בלי כל עזרה מן הצד, ואף בלי אחריותו של מי שהוא בנוגע להמגמה והכוון...

היה בדעתנו להקדיש גם סקירה מיוחדת על לבטי הארגון ונפתוליו במשך השנתיים האחרונות, מאז נגשנו לפעולת העזרה התרבותית-סוציאלית לטובת אחינו הרעבים בבסרביה, אבל ידענו שזה עלול לסבך אותנו בפולמוס מיותר ובוכוחים שאין השעה הולמתם, והוכרחנו לותר על זה. אמנם האמת נתנה להאמר, כי אך ורק טשטוש היש-והביטול העצמי הם שגרמו לשיתוק הפעולה הארגונית שהחילונו בה עוד לפני שנתיים ויותר מתוך אמונה ותקווה למצוא סעד ועזרה מוסרית קודם כל מצד ה„אינטליגנציה“ הבסרבאית אשר כאן, זו שהספיקה בכל אופן וזכתה להתבצר ולהסתדר יפה, מי בתור פקיד גבוה או בינוני, מי בתור מורה או מנהל עבודה במשק או במשרד, סמכנו הרבה גם על החוג הבעל-ביתי שמוצאו מבסרביה, אלה המאושרים — לפי בטויו של המנוח ה' דיזנגוף ע"ה במכתבו אלינו — שזכו לעלות וליהנות מזיו הארץ, מפריה ומחומה... והיינו בטוחים שכל אלה יקדמו את פעולתנו באהדה וירתמו לעבודתנו אמרנו: כדאי לנו סוף סוף לזכור, כי רבים מאתנו אשר כאן — הלא תמול רק תמול עוד היינו סמוכים על שלחנו של היהודי הבסרבאי התמים, אשר בתור מדריכים מנוסים ועסקנים צבוריים חרשנו על גבו והרכבנו את עצמנו על שכמו — מי בשם „הקרנות“ ומי בשם יתר ה„מגביות“ אשר לנו ב"ה בשפע, כמו: קואופרציה „ארט“, „בנק הפועלים“ וכו' וכו', ועל-תהעלות, גולת הכותרת של פעולתינו בבסרביה הלא היא תנועת „תרבות“ ומוסדותיה הנעלים והחשובים ביותר: יצרנו רשת של בתי-ספר עממיים, גני ילדים ובראש האמיר: גמנסיות עבריות. וכמה טרחנו על כל זה, כמה „דמים“ — תרתי משמע — הקרבנו וכמה מרץ בזבזנו עד שזכינו ליצור מה שיצרנו: והיהודי הבסרבאי התמים הלא נענה לנו תמיד בסבר פנים יפות וביד רחבה, ומה הגמול אשר הבטחנו לו אם לא זה: כי בבואנו ארצה — זכור נזכרנו... והוא בתמימותו האמין לנו, וגם כיום

שודנו מאמין לנו, וכל מעינו בנו ובהבטחתנו שבאה על כוס־התה ב"בנקטים" שסדר לנו ברוב עם ובכבוד גדול... בשכר זה — — —

הרי כלימה תכסה את פנינו, כשאנו נזכרים בכל החורבן התרבותי-סוציאלי ששורר כיום בכל רחבי בסרביה היהודית: בתי-הספר העממיים-עבריים יחד עם הגמנסיות העבריות נתרמנו או נסגרו; גני-הילדים באי-אלו עירות ומושבות בקושי עוד נלחמים על קיומם; שלשים ספריות צבוריות בערך שאחדות מהן מונות כבר עשרות שנים לקיומן, ושהספר העברי והרוח העברי שמשו בעקר ליסודם, עכשיו נעשו קן לאידישאים ולקולטור-ליגה, והכל אך ורק מפאת ההזנחה מצדנו כי לוא זכרנו לתמוך במ בתמיכה כל שהיא, יהא זה בצורה של משלוח ספרי קריאה, ספר אחד לחודש, כמה היה זה מעודד את רוחם של חברינו בחו"ל אז היינו מחזקים ידיים רפות ואולי היינו מצילים עוד מה שניתן להצלה. נשאר עוד מבצר תרבותי אחד שהיינו מתגאים בו, זהו "יבנה" הקישיונבית ומוסדותיה. בכמה התמסרות ודאגות עלה לנו עד שזכינו לקומם את המפעל החשוב הזה, וכאן בארץ הלא נמצאים ב"ה רבים מהחברים העסקנים שהיו מהראשונים למיסדי "יבנה" ותומכיה, ולא סוד הוא להם כי מוסד זה, ה"בן-יקיר" שלנו, זה כמה שנים שהוא נלחם על קיומו, ומה עשינו בשבילו בכדי להקל על מצבו? ! — לפני איזה שנים נעשה נסיון של מעשה רב באיניציאטיבה הפרטית של הסופר ז. ר ו ז נ ט ל, להוציא דו-ירחון "אשכולות" מצויר לילדים ולנערים, פעולה תרבותית ממדרגה ראשונה, הירחון התחבב מאד על קהל קוראיו הצעירים ונתקבל ברצון רב גם מצד המורים והעסקנים, ורק מפני חוסר אמצעים הופסקה הופעתו עם גליון ו', מה שגרם לכלנו צער ודאבון לב. ומה מעט היה צריך כדי להציל את ה"אשכולות" שהיו לנו לתפארת ולתועלת גם יחד. ואיפה היו אנשי המעלה אשר לנו פה, אלה שדוגלים עד היום באיצטלא של מיסדי "תרבות" בבסרביה וחסידיה? וכי עמדו בפרץ? וכי נקפו אף פעם באצבע לעשות איזה פעולה ממשית כדי להוכיח כי אמנם עמדנו בהבטחתנו ומלאנו את החובה של עזרת-אחים לאחינו אשר בחו"ל?

ומה שנוגע ל"עזרת אחים" שלנו לאלה מאחינו אשר זכו כמונו להיות בארץ, אלא שהגורל לא שחק להם כמו לאחרים... מוטב לנו לחסום פה ולא לדבר כלל על היחס המעליב והצורב עד עמקי הגשמה שנפגשו בו לא פעם מצד "השאננים" שבתוכנו... ואילו נתן פה "למתים" הרי אלה השנים ששכלנום בחודש אחד, חברינו העסקנים הותיקים ה"ה ר' משה גוולדר ז"ל ור' צבי זילברמן ז"ל היו מספרים הרבה על זה*) וכשהתאספנו לפני שנתיים ויותר, חוג צר של עסקנים וחב-

*) בעצם הרפסת הקובץ באה לנו הידיעה המעציבה על מותם של שני העסקנים התמימים והישרים הללו, אשר כאו"א בעירה שלו (ר' מ"ג בכריצ'ני אשר בצפון בסרביה ור' צבי ז"ט

רים, שמתוך מצפון טהור ולב רגש, אמרנו לעשות איזו פעולת-עזרה ברוח זה שהזכרנו: פעולה שהיתה צריכה לשמש גשר המקשר אותנו שוב פעם עם אחינו שבחור'ל וגם בינינו לבין עצמנו, מיד האשימו אותנו בהתגודדות והתבדלות, ובעבודתנו שהמשכנו בתנאים הכי קשים, נתקלנו ביחס של קלות-ראש ואדישות נוראה. הרגשנו, שאין לנו לא מנהל ולא מחזיק בידינו... והנה אמרנו: כדאי לנו אולי לפנות רגע אל העבר היפה שלנו, הבה נעלה מתהום השכחה אי-אלו זכרונות שיפה כחם לעודד אותנו ולהתוות לפנינו את הדרך להבא, ומתוך מגמה זו נועזנו להופיע כלפי קהל ועדה עם ה"קובץ" הנוכחי מתוך תקווה: אולי מי שהוא יתן אל לבו ויסיק מאליה את המסקנה הרצויה, או יסופח למחננו — ויפה שעה אחת קודם.

להמשתתפים בקובץ — הננו מביעים בזה את תודתנו החמה.

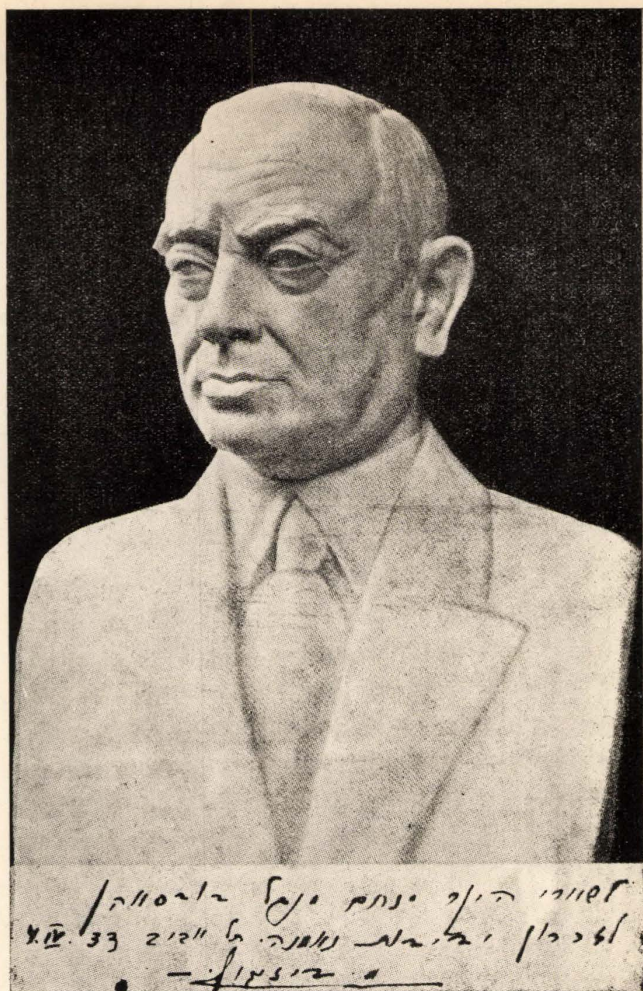
מ. ד.

בטברונר אשר בדרומה) ידע לרכו סביבו את כל הטובים שבמסקנים ובכל פעולה צבורית-לאומית היו תמיד מהראשונים לשאת בעול העבודה והנשמתה, וטרם שהספקנו להכליג על יגוננו בשל אלה שוב עלה הכורת בחלוננו והטרם מאתנו גם את החבר והידיד הנאמן ר' צבי סטרבלביץ ז"ל — את שלשתם שכלנו בחורש אחד, שלשה חברים נאמנים, שבהתמסרות יוצאת מן הכלל, ובכל חום לבם העברי מלאו את חובתם הקדושה לעמנו ולארצנו עד יומם האחרון, והננו מביעים בזה את השתתפותנו החמה בצער משפחתיהם המתאבלים, וחי' ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

מ. דיזנגוף ז"ל

ליום-השנה הראשון לפטירתו

ז' תשרי תרצ"ז — ז' תשרי תרצ"ח.

ד" מאיר דיזנגוף ז"ל, יוצר העיר העברית הראשונה בארץ ישראל, היה יליד בסרביה
ובכל הזדמנות הראה התענינות ערה לצרכי היהודים שבחבל הזה, לזכרו אני מקדיש את
מאמרי : „בסרביה — בתור דרך לעבור גולים“.

מ. ד.

לדברי ימי היהודים בבסרביה

(חומר למחקר היסטורי-אטנוגרפי)

מוקדש לזכר המנוח
ר' מאיר דיזנגוף נ"ע.

מ א מ ר א

בסרביה - בתור דרך לעבור גולים

דברי ימי היהודים בבסרביה — קרקע בתולה.

אי אלו מאמרים ורשימות אמנם נכתבו בזמנים שונים ע"י סופרים דלטנטיים ברובם, אבל טרם יש לנו חקירה מקיפה ויסודית לכל בחינותיה על תולדותיהם של אחינו היהודים בחבל זה, על מוצאם, על דרכי חייהם הצבוריים והפוליטיים בעבר ובהווה. גם המפורסמים שבחוקרי קדמוניות היהודים ברומניה, כמו: ד"ר איזידור לאב, מ. שורצפלד, י. פסנטר ודומיהם, מזכירים אמנם בחקירותיהם גם את הישוב היהודי בבס. אבל רק באופן שטחי וכמו אגב אורחא. אמנם — דרכו של ההיסטוריון העברי מלאה תמיד תחתיתם וקושיים יוצאים מן הכלל; החפירות הארכיאולוגיות — שמהן למדין הרבה על חיי העמים בתקופות הקדומות, הרי מלבד מה שאין לנו „זכות בעלים" עליהן. לא בכל הארצות הן משוכללות די צרכן, ומה גם בארץ קטנה ועניה כבסרביה שמחוסר אמצעים כספיים וגם מסבות פוליטיות, החקירה הארכיאולוגית כמעט מונחת כאן לגמרי, וזה המעט שכן נעשה בשטח זה, יש שידים בלתי אמונות טפלו בחומר וטשטשו את העקבות המר כיתות את מציאותן של היהודים בחבל זה מימי קדם. מה שנוגע להארכיונים הממשלתיים — הרי לא תמיד יש לנו דריסת רגל חפשיה אליהם, כדי לטפל בהם לחקור ולדרוש בהם עד כדי לסדר באופן חפשי את כל החומר הדרוש לנו ולהוציא את המסקנות השייכות לתולדות עמנו. בשנות 1900—1907 אמנם זכינו בבסרביה לעבודה ארכיונית חשובה, בשלשה כרכים די עבים ומלאים חומר ערוכים ע"י המלומד ה' י. נ. כליפא. מנהל הועדה הארכיונית הבסרבאית; וכמה קלוש הוא ודל החומר הנוגע לדברי ימי היהודים בבסרביה והתנדנן לטשטש ולא להבליט את מציאותן של היהודים כאן בתקופות הקדומות, מורגשת וכולטת כל פעם בכל החומר אשר לפנינו, והמלומד ה' כליפה פ., במחברתו הפופולרית על „בסרביה"

שהופיעה בשנת 1914, כשהוא מגיע לתקופת נסיכותו של שטפן הגדול, בשנת 1457. וכשהוא מדבר על הרכב החומר האנושי של הישובים בערי החוף אקרמן וקיליה, הוא מונה מלבד המולדובנים בתור תושבי המקום, גם את היונים, את האיטלינים והארמנים, אך לבו לא נתנו להזכיר גם את מציאותם של היהודים כאן, אם כי הכל מודים וכבר הוכח עפ"י תעודות היסטוריות שאין להכחישן כי בשבת שטפן הגדול על כסא נסיכותו, כבר התקיים באקרמן ישוב יהודי חזק ורב ערך; ואם בנוגע להארכיונים הממשלתיים בבסרביה — המולדבית של המאה ה"ז והי"ח ו"א עד היספחה בשנת 1812 לרוסיה, אין איש יודע להיות אחראי על שלמותם ועל נאמנותה של היד ששלטה בהם בשעת חירום ובימי חילופי השלטונות בראשית המאה ה"ח, הנה ביחס לגורלם של הארכיונים הבסרביים מהמאה הקודמת עד ימי המהפכה שלאחרי המלחמה העולמית, מי איננו זוכר כי לעניינינו בראש חוצות, בשוקי הדגים והמכלת, ובכל מקום סחי ומאוס, התגוללו ערמות של תיקים ארכיוניים בשפות הרשמיות רוסית ורומנית, וכמה אוצרות של תעודות חשובות נשמדו מבלי רחם, ויש שבמקרה נתקלנו בתוך הכתבים והתיקים הללו גם בתעודות וכתבים עבריים או שהיה להם רק יחס לעניינים יהודיים, (ובאמת הצלנו במקרה אי אלו תעודות חשובות שהעברנום בזמנם להספריה הלאומית בירושלים) וככה נשארה לו להיסטוריון העברי רק שנסה אחת ויחידה: לפנות אל המקורות „משלנו", לדרוש אל המתים ולחקור מתוך המצבות שבבתי הקברות אשר לנו, ומעל אבני קיר וכתבות שונות, שטרות וקנייני-בית, ורשימות בפנקסי קהלות שבדרך-נצלו מאבדון. חובה עלינו לכנס ולסדר את כל החומר הצבור והגנוז עוד בספרים עתיקים ובשו"ת שיש להן תוכן וערך היסטורי, ואם אמנם טרם נמצאו לנו אותם הנאמנים והעוזרים המסורים והאחראים שיקחו עליהם את הטורח והאחריות לעשות ולעסוק בשטח זה ככל אשר אנו מצווים לעשות וככל מה שאפשר לעשות; אבל גם זה המעט שחקירתנו ההיסטוריוגרפית כבר הצליחה להעלות ולפענח, והודות למקצת ההארה ההיסטורית שכבר עלתה לנו להפיץ על התקופות הקדומות אשר עוד בערפל חתולתן, ישנן בידינו די אסמכתות והוכחות על מציאותן של היהודים בחבל זה עוד הרבה זמן לפני ממשלת הכוזרים, כי עוד עם תנודת העמים הגדולה שהפסיקה את ממשלת רומא בארצותיה הנספחות והרחוקות משלטונה המרכזי כמו „דקיה" והדומה לה; תנודת עמים זו שגרמה להפלת החומות והגדרות והבטלת הגבולות, שעצרו בעד היחידים ללכת לאותם המקומות הרחוקים, ששם היתה להם התקוה למצא את פרנסתם בשפע; או נתערבו גם ההבדלים הלאומיים בין העמים השונים, ואין כל ספק בזה כי גם היהודים נספחו באלפיהם לכל אלה העמים הפראיים שבתוכם גרו ויחד אתם הגיעו עד ערבות החבל הזה. ברבות הימים, כשנשטשו

עקבותיהם של כל פראי המזרח והעמים הנודדים שעברו ושוטטו דרך פה בתקופות הכי קדומות החל מהגויטים (בשנות : 170 — 375 לאחר ספירת הנוצרים) וההונים (375 — 453) וכלה בהפצנגים (970) הקומנים (פולובצים) (1057) והטטרים (1240) נעלמו יחד אתם גם עקבותיו של „הנודד הנצחי“ אשר עוד פלביוס והאלכסנדרוני בזמנם העידו כי לא היתה פינה וארץ בעולם, שהאלמנט היהודי יעדר שמה; אמנם עם הופעתם של הגנואים בחצי האי קרים בשנות המאה הי"ג (1280—1453) — ה', מא—ר"ד) שלפי דברי ההיסטוריונים הם הם שבנו לצרכי מסחר ומרכלתם את המבצרים הקיימים עד היום הזה לאורך חוף הדניסטר, בערי „אקרמן“, „טיגינה“, „בנדר“, „סורוקי“ ו„חוטין“ — שוב מתגלים ומופיעים בחבל זה גם עקבותיהם של היהודים אשר לפי דעת החוקרים היו גלויים להגנואים בתור עובדי־ים ומלחים, או בתור יורדי הים באניות כדי להביא ממרחק לחם, כלומר, לשם מסחר וקנין, אבל גם תקופת הגנואים בשבילנו ערפל תחולתה כמו כל התקופה הארוכה שקדמה לה, תקופה של יותר מאלף שנים, לא רק בשבילנו היא פרשה סתומה, אלא גם לגבי העם הרומני גופא הנה אך ורק תקופה של „השערות“ בעלמא. מפני מיעוט החומר ההיסטורי שתקופה ארוכה זו השאירה אחריה, חסרים אנו ידיעה כל שהיא על החליפות והתמורות שחלו בחיי החבל הזה ^{מאת} להשפעת המלחמות והאינטריגות התמידיות ששתי האחיות הרומניות „ולכיה“ ו„מולדובה“ היו סבוכות בהן כל הימים, ובאשמת חלופי השלטונות והנסיכים אשר קמו איש באחיו וחדשים לבקרים היו ממיטים שואה ושמה על תושבי המקום שנאלצו מדי פעם לחפש להם מקומות־מחבא ולהסתתר מי בין סלעי המגור והצורים של הררי הקרפטים האפורים והמטילים אימה על כל רואם... ומי בערבות החבל הבסרבי שהיה מיונה ועוזב ללא דרכים מתוקנים, וללא כל קשרים בין הערברב של תושבי המקום אשר קללת בבל חלתה בהם הודות לבלבול השפות הזרות וערבור בית המנהגים השונים ששררו בארץ קטנה זו, ולא רק חייהם הפנימיים של עמי הארץ, נשארו לנו סתומים כי גם מה שמענין אותנו ביותר היא על היחסים ששררו בין היהודים לבין תושבי המקום, ג"כ קלושה ומעטה היא ידיעתנו עד מאד.

רבי בנימין מטודלה ור' פתחיה מרגנסבורג, שני נוסעים יהודים ידועים, שחיו בזמן אחד — בסוף המאה הי"ב, מספרים לנו בספריהם על ההוי ועל סדר החיים ותכונתם של ה„ולכים“ ובני קדר לפי מה שראו בעיניהם בעברם דרך ארצותיהם בימים ההם.

הראשון ר' בנימין בספרו „מסעות ר' בנימין“, נותן לנו תמונה קצרה אבל די מענינת מאודה זו הנקראת „בלכין“ והם קלים כצבאים, יורדים מן ההרים

לשלוש ולבנו (אל ארץ יון) ואין אדם יכול לעלות אליהם למלחמה, ואין מלך יכול לשלוט עליהם, ואינם חזקים בדת הנוצרים, וקוראים שמם ביניהם בשמות היהודים, וי"א שהם יהודים חיו, והיו קוראים ליהודים "אחינו" וכשימצאו אותם בוזזים אותם ואינם הורגים אותם כמו שהורגים ליונים, ואין להם שום דת". —

וכמה מענין הדבר ואופיני עד מאד כי גם בעל ה"יון מצולה" אשר חי בשנות ת"ח—ות"ט, ארבע מאות שנה אחרי ר' בנימין מטודלה, וגם הוא מספר לנו על יחסי ה"ולכים" ליהודים בימי חמ"ל ימ"ש: שעלה עם כל מחנהו על מדינת וואלאחאי והתרעם על שהחביאו כמה שרים ויהודים ועל שלקחו הוואלאחין מיד הקדרים ביד חזקה כמה מאות שבויים והוציאום לחירות". —

לוא חכמו השכילו בני-בניהם של ה"ולכים", אלה החיים אתנו כיום—והם הלא חניכי המאה העשרים הנם, בני "קדמא ואולא", אשר בכל אופן אין לחשוד אותם כי "אין חזקים בדת הנוצרים", כי ע"כ יש ביניהם גם נושאי תגות של אנשי דת, המצפים למלכות השמים, ומטיפים בקר וערב על "אהבת אדם", על "צער בעלי חיים" ועל אחוה ורעות בין אדם לחברו ברוח האונגליון, לו הביטו אך רגע אחורנית לצור מחצבתם לאלה, ה"ולכים" הפראים בני התקופה הברברית, אולי היו מוצאים אלה הנכדים ללמוד דבר מה מאבות אבותיהם, בכל אופן היו מתאדמים אולי פניהם מבושה...

הנוסע השני ר' פתחיה שסבב את כל הארצות ושב וסיפר בספר המסעות שלו, "סבוב ר' פתחיה", ספר מעט הכמות ורב האיכות, שהיה יכול לשמש מעין גיאוגרפיה כללית מהמאה הי"ב, הוא מוסר לנו פרטים ופרטי פרטים על סדר מסעותיו, ממה שראו עיניו, בצבעים די בהירים ובעט של סופר מהיר הוא מגולל לפנינו את סדר החיים של הקדרים ותכונת נפשם. "מפרג שבביהם הלך לפולין, מפולין לקיוב שברוסיה ומרוסיה הלך בששה ימים על נהר, דניפר" (דנפרא) (בהוצאות שונות נדפס "דכפרא") ומעבר הנהר התחיל לילך בארץ קדר. —

בששה עשר ימים עבר את ארץ קידר לרחבה — ובארץ קידר — הוא כותב — **אין זי הו די ים ויש שם "מינים"**, ואמר להם ר' פתחיה להם אינכם מאמינים בדברי חכמים? אמרו: בשביל שלא למדום אבותם, ובערב שבת הותכין כל ה"לחם שאוכלים בשבת ואוכלין בחושה, ויושבין במקום אחד כל היום ואינם מתפללים אלא מזמורים, וכשיספר להם ר' פתחיה התפילה שלנו וברכת המזון היה טוב בעיניהם ואמרו: לא שמענו מעולם מה הוא התלמוד".

בכרקטריסטיקה נאמנה זו שר' פתחיה מספר לנו על "המינים" שמצא בארצות קידר, אין כל ספק שהוא מתכוון להקראים שנפגש אתם אולי בפעם הראשונה וקורא להם "מינים", מפני שלא הודו בתורת "התלמוד", אבל מה שהוא אומר: בארץ קידר "אין יהודים", אין להבין זאת פשוטו כמשמעו, אלא שאין היהודים הללו בארץ קידר דומים ליהודים שבארצות אחרות, כי בטח הסתגלו כבר היהודים אל מנהגי המקום ואולי נדמו גם בחיצוניותם ותלבושתם ל"הולכים" אדוני הארץ, אשר לולא זאת לא היו יכולים להתקיים אף שעה אחת בתוך ים הפראות וההפקרות ששקעו בו בימי הבינים—ימי החושך והאפלה ההם, שכל פעם חיהם היו תלויים להם מנגד... בסגולה מיוחדת זו של אחינו היהודים אשר ידעו להדמות לתושבי המקום בכל מקום ובכל עת שהתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, ויתערבו בגויים וילמדו ממעשיהם... הרי יהודי בסרביה הצטיינו בה תמיד ביתר שאת. גם הרב ר' חיים מטשרנוביץ ז"ל ומחבר ה"ערכי נחל" הוא ר' שלמה איבשיץ ז"ל, הרב מסארא-קא, שחיו בשנות השבעים למאה ה'י"ז, כולם פה אחד מתאוננים על התבוללותם המרובה של היהודים במולדובה — וואלאכיה ועל הדמותם לתושבי המקום בכל המובנים מן תלבושת ה"פלץ" (מלבוש רומני עשוי מעור כבשים עם השערות כלפי חוץ) ועד מנהגי החיים והאמונות הכי תפלות.

גם הסופר ר' א. ב. גאטלאבר, שחי בשנת תק"צ בקשינוב כותב ב"זכרונות

ימי נעוריו" ח"ב :

הכל בסרביה העומד לנבול מאדראווא — וואלאכיא (כעת רומעניו) אשר היתה אז תחת ממשלת תונרמא, לא שנתה את לשונה ומלבושיה פלשון ומלבושי הוואלכים, וכיתר עם הארץ כו גם ה י ה ו ד י ם אשר בקרב הארץ החיו רחקו מאוד מהשכלת אירופה ודרכיהם שונים מדרכי אחיהם אשר בארצנו"...

ובכן, מתוך דברי שני הנוסעים שהזכרנו למעלה, הננו למדים קצת גם על היחסים ההדדיים ששררו בימים ההם בין היהודים ובין עמי החבל הזה, אשר בקצהו האחד צפונה, במחוזי חוטינ וסורוקי הגובלים עם ארצות הסלבים — פודוליה וגליציה, רוב תושבי המקום באו מרוסיה הקטנה ומחלוצי "הולכים" — אבות אבותיו של העם הרומני העכשווי, אשר רק עם התיסדות הנסיכות — הולכית במאה ה"ג (1290) התחילו לרדת מההרים ולהתפשט בכל הסביבה; ובקצה השני נגבה, החל מהחלק התיכוני במחוז יסי-בלצה, כל עמק לפושנה (עכשיו מחוזי קישינוב וטיגינה) וערבות ה"בוג'ק" הלוח ונסוע עד ה"דלטה הדונאית" המשי-תרעת בין קיליה או "ליקוסטומה" (מאורת הזאב) כפי שקראו לה היוונים בתקופה

הקדומה, ובין אקרמן (העיר „לבן“ או ויסנבורג או גם „ויסבורג כפי שנקראת בספרות הרבנית שלנו), בכל השטח הזה התנחלו שרידי הברברים שהתערבו עם שבטי קדר ופליטי המולדובנים, אשר מצאו להם כאן מקום מחבא בימי רעה. — „דלטה דונאית“ זו, שמשוה כל הימים מעין שער פתוח לא רק לאדמת המישור של ערבות הבוג'ק הבסרבי שהזכרנו, אלא גם לארצות המזרח הקרוב, לחצי האי קרים, לקוקזיה וגם בתור מעבר ודרך לעבור גולים בשביל רבבות המגורשים והנרדפים על צואר בנסיכות „מולדובה“, „ולכיה“, ובארצות הסמוכות והרחוקות כמו גרמניה, פולניה, רוסיה וכל ארצות הבלקן, שנאלצו מדי פעם לחפש להם מקומות מקלט ומחבא.

ובטרם גמר תקופת ה„השערות“ ימי הבינים הלויים בחושך וערפל, הננו נכנסים לתקופה ההיסטורית של המאה ה־13 וה־14, בה מתחיל החבל הבסרבי למלא תפקיד מיוחד בחיי היהודים. עם נצחונם של נסיכי ליטא ורוסיה על הטטרים בסביבות הכפר קורג'או במחוז טיגינה (או „פלנקו“ במחוז אקרמן), בשנת 1362 (קכ"ג), מתחילים הדניסטר והדונאי לשמש בתור דרך קצרה ונוחה בשביל צילני רוסיה (פיליגרימים) לעלות בדרך זו לצרגרד (קושטא) ולארץ הקדושה... עליה זו מכניסה הרבה חיים ותנועה בכל אורך הדניסטר — שכבר לאותם הימים נחשב לנהר הגבול המזרחי של מולדובה, ובתעודה אחת עתיקה של נסיכות מולדובה משנת 1408 (קס"ט), על שמם של סוחרי לבוב, רשומים בתור תחנות המכס לכל אורך הדניסטר, המקומות דלקמן: חוטיין, טיגינה (בנדרין) וציטסה אלבה (אקרמן). סורוקי ודובוסר בתור תחנות מכס מולדוביים נזכרים קצת יותר מאוחר. ועובדא היסטורית היא, כי כבר בתקופה זו מתחילים גם הישובים היהודיים כאן להתבצר ולהתפתח יותר ויותר. עם פרוץ הסכסוך בין הטטרים והגנואים בש' 1453 (רי"ד) פנו הטטרים לעזרת שולטן תוגרמא מחמד השני, אשר אחרי נצחונו הגדול בתור „לוכד קושטא“ לא נתן את עצמו להפצרות רבות, וציווה על ספינותיו להתנפל על „טרפזונד“ ועל „כפא“, או בא הקץ גם לשלטונם המסחרי של הגינואים בכל אורך הדניסטר, כי גם מבצר אקרמן וכל הסביבה נכבשו על ידי יצ'יירי התוגר, ועם שלטונו של מחמד השני מתחילה גם תקופה חדשה בחיי ארץ קטנה זו, הנמצאת בקצה אירופה התיכונית מצד נגב־מערבי לרוסיה הגדולה, אשר כבר אז התאכסנו בה אלפי יהודים גולים ופליטים מארצות שונות שחפשו להם מקום מקלט בארצות תוגרמא שכבר יצאו לה מוניטין בעולם בתור ארץ שמנה ומבורכה בכל טוב, והשולטן התוגרי היה מהולל בפי כל בתור מלך של חסד לכל העמים החוסים בצלו, וליהודים יותר מכולם. והנה מצד אחד התלאות והפורעניות הקשות שמצאו את אחיזו בכל תפוצות הגולה הרבה ומצד שני — התשוקה הגדולה של המון בית ישראל לארץ הצבי

אשר במקרה נפלה בחלקו של התוגר, אפשר לשער עד כמה שזה השפיע על רוחם של רבבות הנודדים שנמשכו בהמוניהם לעברי הטונא (דונאי) כדי להגיע למחוז חפצם בארץ המזרח, וככה נעשה הקשר בין חבל זה ובין הארץ הקדושה חזק ואמיץ מיום ליום. אמנם — גזרת הרפובליקה הונציאנית משנת 1428 (קפ"ח) על אסור הסעת יהודים באניות המהלכות מחופי ויניציאה לא"י, עקב עליה שהגיעה מירושלים כאילו בעטים של היהודים גרשו את הכומרים הפרנ-ציסקנים מתאי קבר דוד בירושלים. גזרה זו שעמדה בתקפה ובעינה עד שנת 1487 (רמ"ח) תקופה ארוכה שכוו, במשך של ששים שנה, — אמנם שיתקה וצמצמה לא מעט את העליה העברית לא"י בדרך כלל, ואת העליה העברית מאשכנז בפרט אבל בקשר עם גזרה זו הופיעה אגרתו של ר' יצחק צרפתי שדבריה שמשו מעין כרוז חם וקול-קורא אל קהלות הקודש היהודים אשר באשכנז, להודיע להם על כל הטוב הצפון להם בארצות תוגרמא ובמלכות ישמעאל. אגרת זו מגוללת את כל פרשת הטרגדיה של היהדות הגרמנית הדוויה והסחופה במחצית הראשונה של המאה הט"ו, מבליטה היא למדי עד כמה „נבוכים היו בארץ; סגר עליהם הים... לא ידעו אנה ילכו, מרוח הצרה, ואנה מפניה יברחו, כי אבד מנוס מנהם” — בצבעים עוד יותר שחורים ועגומים, ובתמונה יותר בולטת על מצב היהודים באירופה בסוף המאה הט"ו, מתאר לנו השר דון יצחק אברבנאל בספרו „מעניי הישועה” (באורו על ס' דניאל) הנשלם בח' טבת שנת רנ"ז (1496) ושם הוא כותב :

„זה י"ב שנים נתחדשו על ישראל בכל מקום צרות רבות ורעות מה שלא קדם כמותם לא להם ולא לשום אומה מהאומות מני שום אדם על הארץ—עד היום הזה. ועין לא ראתה גם ברשת הרמיון לא תפול ולא תצויר הפלגת הרעות הנמרצות לכל אשר בשם ישראל יכונה וכו' וכו' ואמנם היהודים האומי-ללים שלא עזבו תורת ה', נגעה בהם יד ה' להם ולאברם ומלכי הארץ מבלי כל סבה ועל לא חסם בכפם גרשום מלחסתפה בנחלתם לאמור: קומו צאו מתוך בני עמנו' ונעשו גירושים רבים במלכות בני אדום' כאשכנז, ברושיאה, בלומברדיאה, בטוסקאיה, בפרובינציאה, וציצייליאה, בסרדיניאה, בקסטיליה, וליאון, וארגון, וקטלוניאה, וגראנאטה ובכלל כל מלכויות ספרד וכו' (ראה שם מעין י"ב תמר ו').

בתקופות חירות שכאלו, אפשר לשער עד כמה חזק ורחב היה ההד שאגרתו של ר' יצחק צרפתי מצאה בזמנה בכל תפוצות הגולה, ותחת הרושם של דבריה התחילה שוב הגירה גדולה של יהודי אשכנז ומארצות אחרות לארצות תוגרמא משאת נפשם, ואולי משאריות הנודדים ורבבות הפליטים שעברו בדרך זו לארצות המזרח, התעצבו ותהוו גם הישובים היהודים בחבל זה, כי עובדא

היא שאין להכחישה. שעוד בימי שטפן הגדול בעלותו על כסא נסיכותו בשנת 1457, הרבה זמן לפני גרוש ספרד, כבר נמצאו בכל רחבי בסרביה ישובים יהודים חזקים ודי חשובים. הישוב היהודי באקרמן הצטיין אפילו עם חכמי התורה ואנשי הרוח שחנו בכאן. החכם הקראי ר' כלב אפנדזופולי הנקרא כלב אבא, התגורר באחרית ימיו בעיר „לבן“ (בילגורד, ויסבורג, אקרמן) וימת בה בשנת ר"ע (1509). בספר מליצות ושירים שלו הנקרא: „גן המלך“ תמצאנה ג"כ שתי קינות על אשר נתגרשו עם ה' מארצות הלועזיים ומארצות רוסיא וליטאוויה. את שתי הקינות הללו חבר בשנת א. תר"ז לחורבן היא שנת רנ"ה לבריאת העולם בחדש תמוז.

והחכם ר' כלב אבא, תלמידו של ר' אליהו מבושיצקי, לא היה כאן היחידי. בהיותי לפני מספר שנים באקרמן, בקרתי עם ידידי ה' מ' סטרץ את בית הקברות היהודי וראיתי שם אבן גדולה מתגוללת בחצר; אבן זו נמצאה במעבה האדמה לפני כמה שנים ע"י אחר, תושב מקומי, שחפר בחצרו על יד ביתו. ארכה של אבן זו כשלוש אמות, הרוחב — בערך אמה, קומתה כשלשת רבעי אמה, וההיקף כולו הוא בערך שתי אמות, בחזית האבן נמצא פתוח כפתור או איזה פרה, ועל גבה המשופע כעין גג. משני עבריה חקוקות באותיות שקערורות—השורות דלמטה, שבקושי רב עלתה לנו לברר ולקרוא:

ייליל ומספד לאח	יקר ונחמד ואח	הבעיר בקרבי לאח	יגון באנחתי
הרבה כאבי במר	יצחק במותו במר	צרחה צעקה ומר	אצעק לשועתי
ובנולת שבי הלא	צדק לבושו מלא	פס נא במרחק ולא	אראה לחמדתי
דרכי פעליו לטוב	עם אל ואדם בטוב	קנה בחלקו לטוב	שם משכנתי
היום שלישי לש	בוע ונפטר וש	כב נא לארץ וש	פל בו לרוחתי
בשלש לחודש באב,	הוא מר ביגון ואב	הרפ"ז לשנת יאו'	הניא בשלותי
רם הוא כארז על קו	מתו ועתה תקו	ננו לנפקד מקו	מו תוך חבורתי
תושב ושכיר בכו	ענו וצדיק ל—	זכר חסדי—	לשועתי
נפשו לחיים לעד	יוהר כזהר לעד	עולם ינון כעד	משכיל לאורתי

ככתוב: אור זרוע לצדיק

מראשי התיבות שבהתחלת כל שורה יוצא השם הפרטי „יהודה בן תנך“. השם „בר תנך“ אומר דרשני ואין אנחנו יודעים מה היתה אישיות זו ולאיהו עדה היה שייך, אבל מתוך סגנון השיר שהוקדש לו, יש לשער כי האבדה כנראה היתה באמת גדולה מאד לקהלה המקומית, וכי יש לנו כאן ענין עם אדם גדול אשר באמת היה: דרכי פעליו לטוב, עם אל ואדם בטוב, קנה חלקו לטוב. — בתאריך שהמחבר

קובע את הסימן „הרפ“ז, „לשנת יאו“, ג“כ קשה לנו לברר למי הוא מתכון עם בטויו: „לשנת יאו“, אבל מתוך דברי המצבה הזאת אנו למדים כי קהלת אקרמן בימים ההם היתה עיר ואם בישראל, שמשכה אליה כל „ענו וצדיק“. יש עוד לשער שאולי כל הפופולרית והפרסום שהיה בימים ההם לנגב בסרביה בכלל ולעיר „לבן“ (אקרמן) בפרט, אולי זה בא גם בזכותה של ארץ-הצבי אשר כל התפוצה בגולה חתרה אליה, ובכל מאמציה חפשה את הדרך הכי קרובה והכי נוחה להגיע אליה, וכבר אז נמצאו רבים שבחרו את הדרך הזו „אקרמן—ארץ־ישראל“ להכי צורה ונוחה.

הנוסע זכר ריטר ברשימותיו משנת 1479 (ר"ס) מייעץ ליהודים הבאים מארצות גרמניה לירושלים שיעשו את דרכם ביבשה: ראשית (יסעו) מנירנברג לפוזן אשר בפולין ע' מילין גרמניים, מפוזן ללובלין אף היא בפולין כ"ס מילין גרמ. מלובלין למברג כ"ל מילין גרמניים מלברג דרך הוואלנבא (לשומץ) (הוטו) כ"ל מילין, מחוטין לויסנברג (כיום אקרמן) שעל הים, היא עיר בקצה הוואלנבא, כ"ל מילין גרמ. מויסנברג, ע"פ הים, חמשה או ששה ימי נסיעה לצושטין (סמסון היא עיר בתורקיא), ומסמסון כששה—שבעה ימי נסיעה עד שוקת וכו' וכו'.

מכאן שוב הוכחה שעוד במאה ה"ט — „חוטין“ בצפונה של בסרביה ו„אקרמן“ בדרומה, על מפרץ הדניסטר, בקצה הולנבא, שמשו כבר בתור „מעבר“ ודרך המוליכה לירושלים... וכשפרצה השואה בשנת רנ"ב — 1492, כאילו ההשגחה דאגה ליצור את הרפואה קודם למכה; כי החלק הדרומי של החבל הזה (אקרמן — קיליה) נמצא עוד משנת רל"ד — 1484 תחת שלטון התוגרים, וקרוב להאמין, כי רבים מהיהודים המגורשים אשר בחרו לנדוד לארצות תוגרמא דרך מולדובה ברומניה, עברו דרך החבל הבסרבי, איפה שנמצאו כבר קהלות עבריות די חזקות אשר קבלו אותם בזרועות פתוחות ובאותות אהבה כאחים בני דת אחת. לא ארכו הימים, וגם שתי הנסיכות ולכיה — מולדובה, קבלו עליהן מרצון את חסותה של תוגרמא; זה היה תיכף לאחר מותו של הנסיך שטפן הגדול, כשבנו בוגדן השני ירש את כסאו (1504—1517) וישמור אמונים לצואת אביו השליט הגדול, וילך בכל דרכיו וכאביו, גם הוא רחש חבר וחסד ליהודים אף האריך להם את זכויותיהם שהיו להם מהנסיכים הקודמים, אז נמצאו הרבה יהודים ספרדים שעזבו את קושטא ויבאו להתישב בולכיה, ולנסיכות מולדובה באו הרבה יהודים מגרמניה ומפולין, לאו דוקא לשם עליה לארץ הקדושה, אלא סתם לשם פרנסה, לשם מסחר וקנין; כי יהודים רבים היו מקושרים בקשר, מסחרי גם עם חצרות הנסיכים איפה שליהודים חכמי־לב רחשו אמונה רב ויתנו להם במחלכים, אם בתור מנהלי הכלכלה של החצר (אינטנדנטיב) או בתור

רופאים ומיעצים. היהודים היו ממציאים לחצרות הנסיכים סחורות שונות שהביאום מארצות מגוריהם, וכנראה מתוך ספרי השו"ת שלנו, נמצאו בבסרביה לעת ההיא, שוקים גדולים בערי לפושנא, ויסנבורג, גלץ, שהיהודים היו באים שמה לערוב מערבם.

בשו"ת הב"ח הישנות (סימ. ע"ז), באה העתקת גביית עדות:

במותב תלתא וכו', זה ישנה הייתי עם משה פלאצקר בוואלכאי לקנות שו"תים
הכרתי שם יהודי אחד וכו', ושאלתי אם אמת הדבר כי נהרג אחי יהודה,
והשיבני כי אמת שהוא היה בוויסנבורג (אקדמן) והלך משם לדרוש ולחקור אחרי
שרים פולניים שבויים וגם ישמעאל אחד הלך אתו והרגו, יום ג' י"ב אב שנת
(1593).

ועוד שו"ת בס' „משאת בנימין“, שאלה מ"ח:

במותב תלתא כי דינא כהדא הוינא היום יום א' ז' אלול שס"ה, ואתא לקדמנא
כמר מרדכי מארדוש וכו' וזה לשונו בלשון אשכנז: איד און איין וועלשער יהודי
זיין גיזנז צו יאס אין דער וואלכאי און איז גיווונ ביי אונס איין יהודי
פון לעלוב שמו היה אייזיק נלעזר ער האט געארבייט חמא' וגביטה, ער האט
אנגעהויבן וכו' איד וויל פארין קען נאליץ וויל לקריין קויפן אולי ווער איד
צוואס קומען. מיר האבין אים געווערט, ער האט גיט וועלן בלייבן, ער האט
מיט זיך גינזמען א קרוואה אונ' בענדר אונ' דער וועלשער יהודי האט אים
געבן ב' בילן יין שרף ער זאל האנדלן לקריין, בקרוב ימים נד זיין ציהן איין איין
קול קומן ווי איין מלחמה איז קומן אויף נאליץ, זען מיר זער דרשראקן גווארן
מחמת דען יהודי הנ"ל, בתור כך זען ב' יהודים קומן האבין דם ענין פון
דער מלחמה געזאגט אונז און וויא מן האט איין יהודי צו נאליץ אומגיברכט
כזה הענין דער סדר איז צו נאליץ ווען איין מלחמה קומט דא איין גרים מיט
אום דאס מקום הרים, אין פיל ספינות שטענן על המים, דא שרינגן זי אין
די ספינות און פארין איבר דאס מיט על הצד השני, דער יהודי האט אויך
וועלן שפרינגן אין דער ספינה האט זיך אן גיהנגן אס ספינה איז קומן איין
חץ צו שיסן אין דער זייט אריין איז ער אים מיט גיפאלן וכו' וכו'.

מתוך שו"ת זו הננו מקבלים קצת מושג גם על ההוי והחיים החברתיים-כלכליים של היהודים בימים ההם.

ועוד שו"ת בס' „משאת בנימין“ משנת שנ"ו (1596) סימן מ"ד:

ושוב העיד כמר עוזר שהלך מעיר יאס לא"י ובדרך באו אליו ג"כ גברים
וויסעפא מעיר יאס ואמרו לו, משיחים לפי תומם, איד שנהרגו ששה
יהודים. ג' אנשים וג' נערים, ואחד מהם היו מכירין ושמו אייזיק מעקלר

כיום „לפושנה“ מהוה רק כפר מולדובני רגיל במחוז טיגנינה שמספר תושביו היהודים — נער יכתבם כי שנים הם במשפחה, אבל בימים ההם היתה כאן עיר מרכזית ששמשה בתור הקפיטלה לקשינוב — הכפר השמם של אז — ולכל הסביבה. ועל קיומה של הקהלה היהודית העתיקה בלפושנה, ספר לי אחד מתושבי קשינוב ה"ה המנוח ר' יוסף דוליציני נ"ע, יהודי בראורין וברסמכא, כי בתרס"ג (1903) שנת הפורעניות בקשינוב, נכנס במקרה לאחד הבתים ההרוסים מהפרעות, ובתוך ערמת אשפה של שברי זכוכית ורהיטיבית ו„שמות“ של ספרים קרועים, מצא שנים שלשה דפים, (נדמה לי, שאמר, כי היו כתובים אשורית ועל קלף) מ„פנקס“ הקהלה העברית בלפושנה. הוא שמח מאד על „המצויאה“ הזאת שבעל הבית לא רצה למסרה לו, אבל עפ"י עצתו שלחו את הדפים הללו למשמרת אל הצדיק מבאהוש ושמה נעלמו — חבל על דאבדין!..

ולמותר הוא להעיר, כי רשימת הקדושים, הנהרגים והנשחטים בבסרביה בימים ההם אינה מצטמצמת ולא גומרת רק בדברים שבמקרה, מה שמחנות של ליסטים היו אורבות לסוחרים היהודים על הדרכים ובהיותם בשדה קמו עליהם ורצחום נפש. כי מלבד המסחר והחיים הקשים שהיו תמיד בחזקת סכנה, קרו למרבה גם מקרים של התנפלויות שונות — אם מצד הטטרים או מצד הוואלכים והטרנסילבנים או סתם קלגסי חוץ, שבאו למדינה ללחום בה ולכבוש את הנסיכות, כמו התנפלותם של הקוזקים על טיגנינה וקיליה בשנת רנ"ה—1594 תחת מפקדת האטמן גליבייני — או כשהאטמן סולימא, בימי אבו פשה, נציב תוגרמא בבסרביה התקיף עם קוזקיו בשנת שצ"ג (1632), את הערים אקרמן קיליה ואיזמאיל, ובכל הסביבה החריב והעלה על המוקד אחוזות וכפרים — הרי היהודים היו הראשונים ששלמו בחייהם ועל לא חמס בכפם.

והתנועה החמילית בשנות ת"ח—ת"ט (1654), אם בדרך כלל טרם הוברר מה באמת היתה הסבה העיקרית שהרגיזה כ"כ את בוגדן חמלניצקי והמריצה אותו להשתולל בשצף קצף שכזה ובהיקף כ"כ רחב, ויש גורסין שחמה זו באה על רקע דתי.... — אבל בבסרביה איננה „שמימית“ כלל אלא פשוטה בתכלית הפשטות: מעשה בדיבוק של „אהבה“ רגילה „בתהאדמה“, שדבקה בו בתכשיטו של חמלניצקי הוא „טימושקי“ בנו, שנפשו נקשרה ב„רוקסנדרה“ בתו של הנסיך וסילי לופא; וכשהנסיך לא הסכים למסור את בתו, היפה בבנות, לבוויאדם ומכווער מעורר זועה „כטימוש“ זה, אז יצא הקצף על כל ארץ מולדובה, ובאכזריות יוצאת מן הכלל, התנפלו הקוזקים על בסרביה המסכנה, שכל הימים שמשה —

לדברי ההיסטוריון ושצ'וק — בתור במתדמים לכל חית'טרף בצורת בני-אדם שבאו אם מפולניה, אונגריה או מתוגרמא ושבטיקדר; אבל הזפורגים החריבה יותר מכולם, וסורוקי היהודית סבלה אז, יותר הרבה מכל הישובים שבחבל הזה. מלבד ההתנפלויות בצורות שונות ומשונות אשר מנינו, יש עוד להוסיף גם את "מכת המדינה" בצורה של "שבאים", כי מה שלא מלאה הסאה לסבלות החבל הזה מן פורעניות-חוץ, הגדישו אותה פראי-קדר עם התקפותיהם מזמן לזמן על הישובים היהודים, לפעמים לאו דוקא לשם רציחת נפשות, אלא סתם לשם ביזה ובכדי לשבות "שבי" בשביל לקבל אח"כ את פדיון השבויים מאת הקהלות העבריות העשירות בסלוניקי, קושטא או בערי אירופא.

בשור"ת "מהר"ם מלובלין" באה תשובה ע"א יבם שנשבה בין הקדרים ובתוך הדברים (דפוס וויניצא שע"ט) בדף צ"ד יאמר: "בזמן הרעש כזה כשמוליכין הקדרים את השבויים, אין לו זמן לשבוי אחד להשגיח על שבוי אחר. — (לערך שנת שס"ט).

בשור"ת "פני יהושע להרב ר' יהושע אב"ד קראקא (חלק אבן העזר ח"א סי' י"ג) באו ג"כ דברים על אדות השבויים: בשנת ת"ד בא שבוי מקונסטנטינופול, והעיד כי היו עמו כמה שבויים, ונעשו חולים ב"מ והשכיבם הקהל בהקדם ומתו שם (ברעש עפוש בתוך כ"ד שעות) פה ק"ק סטאנוב והחכם הרכבי ז"ל, "בחדשים-ישנים" שלו, הוא מביא מכתב מליצה עבור שבויים בפולטבה משנת תע"ה (1715) הנכתב בעיר קרסוב (קרסובור) בקרים והמתחיל:

"גדולה מצות פדיון שבויים", ותעורה זו מספרת על "שודדים שבאו בליל שבת קודש על עיר הקודש נאליץ (גליץ) ברוסניא היושבת על איי הים (כו) ולקחו את הר"ר מיכאל אשר אנש"ל מק"ק קארסי במדינות תונר, והוא ממשפחה גדולה ומיוחסים ועתיר נכסין, ולקחו אותו ואת אשתו ושני ילדיו בשבי וברחו לעיר א י ב ר י א ל (בראילה), ואשתו — שרה שמח בת הרב חכם ר' יהודה לייב שהיה מקדם אב"ד בק"ק סאטנאב, והילדים אחת נקראת רוזה בת עשרה שנים והשניה ימח בת שבע שנים, והם כחיים יושבים בשבי בפולטאווה — Poltava במדינת מאסקאווי, והשבוי ("השבאיי") נקרא אסטיפן הרסימוביץ, בעצור ובדוחק גדול, והר"ר מיכאל הוכרח להיות נודד ממקומו כציפור הנודד מקנו, הפך עליו בלחות בחסרון אשתו ובניו, והיו ליבארת חסר ככה לפדיון נפשם, ואם לא יבוא עם צרור הספק בידו לזמן המוגבל, יש קראינ שלא ישמרו ח"ו את חבנים — וכו' וכו' —

כזה היה המצב בארצות הדונאי בכלל ובחבל בסרביה בפרט. ויש שהגנו עומדים ותמהים, איך זה קרה יבבתאיים קשים כאלה, ובמצב

של סכנת־חיים ממש על כל צעד ושעל; בשעה שהדרכים היו עוד אבלות וריקות מבני־אדם, מה שאיפשר להן למחנות הלסטים והשודדים למיניהם לארוב ולרצוח כאות נפשם וכחית־טרף; בסביבה פראית שכזו ובתוך עם לזות שפתים — איך זה התהוו כאן והתקיימו בכל זאת קהלות עבריות כ"כ חשובות אשר משכו אליהן והכתירו לראשן מנהיגים וראשים מפארי היהדות ושרי התורה שהיו במאה הי"ז והי"ח.

ולתמיהתנו זו אין אנחנו מוצאים אלא תשובה אחת ויחידה: התשוקה הגדולה לארצנו הקדושה, והחתיירה הבלתי פוסקת להגיע אל "החוף" בדרך הכי קצרה והכי נוחה ובטוחה, היא היא שהביאה גם את הפליידה הגדולה של קדושי עליון וגאוני ארץ אל המדבר השמם הזה. הוא החבל הבסרבאי־מולדובי אשר ברבות הימים בחרו בו להדרך הישר והטוב שבכולם, בתור "דרך לעבור גולים".

הנוסע ר' גרשון במו"ה אליעזר סגל, בספרו "אגרת הקודש" משנת שצ"ה--1635, כהנוסע זיבלר ריטר בשעתו, עומד ומכריז וכותב לאמור:

"להודיע למאן דבעי למידע דרך המלך ממדינות אלו (גרמניה, פולין), לארץ ישראל, כמה דרכים לפני האיש, יש נוסעים מפאנדרג וויש מעיר אובור שטאט, ואולם דרך הישר והטוב שבכולם הוא לנסוע דרך קאמניץ (פאדאלסין) לעיר יאס העומדת במדינת וואלכאי ונקראת "בוגרניאה" ומשם לנקהץ העומדת על נהר "טונאי". (דונאי) ומשם נוסעים בספינה שתי שעות עד כפר אחת שעומדת על הספר טורקויאה זכו' וכו'.

הקריאה הזאת היתה מעין הקול־קורא במדבר: "פנו דרך העם, סולו סולו המסלה ! !"

והמסלה לציון וירושלים שנסללה עוד בשנות המאה הט"ז והי"ז עלידי יחידים, נעשתה ברבות הימים כמעט להמסלה המרכזית והכי קצרה בשביל העליה מארצות אירופא התיכונית, למרות הקושיים וסכנת הדרכים שטרם פסקו בארצות ולכיה־מולדובה.

ר' יוסף סופר מפולניה, שעשה את דרכו לארץ־ישראל בשנת תק"כ—כ"ב (1760—62) דרך ולכיה, מספר בספרו "עדות ביהוסף" (הוצ' "דרום", ירושלים). על הנסים שקרו אותו בדרך עליתו ארצה. כשהיה בעיר זוואנץ (פודוליה) היתה שרפה גדולה במקום א ט ו ק, והשי"ת ב"ה הציל אותו בלי נזק.

(ויא להחליף את המקום, "אטוק" עם העירה העברית אטיק־מאהליב שבבסרביה על שפת הדניסטר. המקום "אטוק" הוא כפר במחוז חוטינ, שלפי המסורת היה כאן בימי קדם ישוב עברי שנחרב, ואולי השרפה הגדולה הזו שעליה

מספר הנוסע ר' יוסף סופר היתה הסכה לחורבן המקום ועוד יש כאן סמנים

של בית קברות עברי עתיקיומיו).

וכשבא למדינת וואלאכי — הוא מוסיף לספר — יצא רעש גדול עם הטאטרינ שרוצים להחריב את כל המדינה, והלך תיכף למקום „גלאץ“ שעומד על שפת הנהר הנקרא טונא (דונאי), וזה הדרך לילך משם לים השחור לסטאנבול וכו' וכו'.

ומשהתעוררה החסידות הבעשט"נית עם געגועיה הכבירים עד כלות הנפש לחונן את עפרה של ירושלים ולבכות על חרבות ציון בתוך חומותיה ותחומיה של אדמת הקודש כהלוי בשעתו, וכהמקובלים המעשיים האר"י ז"ל ר' יוסף קארו, קורדובירו, ור' חיים ויטאל ז"ל עם המון תלמידיהם בשעתם; אז כמעט כל העליה של „החסידים הראשונים“ ורמה בדרך זו המובילה עד גבול תוגרמא במולדובה (יסי) ומכאן הגיעה עד עיר החוף „גלץ“ על גדות הים השחור, ששמה כבר בימים ההם לשער הפתוח לארץ הצבי....

אחד מהחסידים הראשונים הללו, ר' שמחה במהור"ר יהושע זצ"ל מזאלוץ (סמוך לברודי) אשר נסע לאה"ק בשנת תקכ"ד — 1763 עם חבורת חסידים מגליציה, אוקרינה וליטא, מספר בספרו הקטן יקר המציאות „אהבת ציון“ (דפוס ישי, מקום הדפוס והשנה חסר) כי בבואו ל„גלץ“ עיר החוף, מצא שמה כבר „את ר' נחמן הורודנקר ז"ל ואת ר' מענדל מפרומישלא ז"ל ושאר חבריהם ונשיהם ובניהם כלם עמדו פה להמתין את רצון מתי תוכל הספינה לעבור מהנהר (דונאי) אל הים“.

ועל פרשת הדרך והקורות אותו הוא מספר פרטי פרטים המענינים מאד, ובתוך יתר דבריו הננו קוראים:

„באנו לשלום עד עיר סניטין בקצה גבול פולין, ומשם דרך ארץ וואלאכי

כי קרוב הוא ונסענו ימים ושישם לנאלאץ היושב על שפת הנהר (טונא) הנופל

בין השחור הנקרא בלשון רומי מארע ניגרום, וכו' וכו', והיהודים יושבי

נאלץ חשובים ונדיבים וגומלי חסד, ונתנו כופר נפשי הנקרא בלשון ישמעאל

הראטויש והוא מס למלך ישמעאל וכו' וכו'. גם הכינו לנו צידה — פת נחתום

שנתיבש בתנור הנקרא בלשוננו „סוחאריש“ ובלשונם קרא „ביסקוקס“, וגם נתנו

ישאר מזונות, יין ושמן וויז'שרף וכו' וכו'“

מתוך דבריו של ר' שמחה ז"ל יש להוציא מסקנא כי בימיו — העליה לארץ ישראל היתה כבר מאורגנת ומסודרת לא פחות מאשר בימינו אנו. וכנראה התקיים אז בגלץ ועד-עזרה מיוחד, שטפל בסדור העליה גם כלפי הממשלה התוגרמית וגם בדאגה לצרכי העולים ממש דוגמת „פלשתינא-אמט“ אשר לנו כיום בקונסטנצה....

ובה בשעה שהיהודים בגלץ התעסקו וטפלו בסדורים להקלת העליה לאה"ק נפל בגורלם של יהודי בסרביה לשאת בעול הפליטים המרובים שנמלטו הנה מנפות פודוליה, וואלין ואוקריינה בעטין של שתי תנועות, שונות אמנם ביסודן ובהרכבן, אבל מאוחדות ואידנטיות היו במטרותן הסופית — והיא: להשביט ולהכחיד את ישראל-סבא מתחת שמי ה'. התנועה האחת היא תנועת ה"הידמקים" ברוסיה הקטנה שנעורה בימי המלך אוגוסט השלישי (תצ"ד—תקכ"ד. 1734—1763) וכמעט שנתחדשו עוד פעם ימי ת"ח—ות"ט; בערים ועירות ובכפרים שעל הספר שוב פעם נשפך דמי היהודים כמים.

התנועה השנייה היא תנועת הפרנקיסטים או כמו שקראו לעצמם בשם: „זוהריסטים" מתנגדי התלמוד, שמלבד האסונות והצרות-צורורות שהמיטה על ראשי היהודים בכל רחבי רוסיה הקטנה, עוד היתה מחפירה — כהשבתאות בשעתה — והיתה כואבת עד עמקי הנפש של האומה כולה. על כי הורתה ולידתה נהיו בתחום היהודים בבחינת: „מהרסיך ומחריביך ממך יצא", ולא באה תנועה זו אלא להטיל את זוהמתה במערכות ישראל.

ושתי התנועות הללו שבאו כתוצאה ישרה מהמצב הפרוע של החברה הפולניו בימים ההם, מצאו כר נרחב לפעולותיהן הנפתלות ולמעשיהן — זר מעשיהן — בגבולותיה של פודוליה, איפה שעוד זכורים היו היטב תעותיו של ההטמן המלניצקי ימ"ש, והשנאה הגלויה ליהודים מצד ההגמון ניקולי דמבובסקי בקמנץ-פודולסק, היא שעודדה את הפרנקיסטים בהתקפותיהם על „התלמוד" ומחזיקיו. ההגמון דמבובסקי, שהיה קתולי אדוק רצה להגדיל את תפארת הכנסיה הקתולית ולרוממה בעיני ההמונים, ויצוה לשרוף את ספרי הש"ס והמפרשים בראש חוצות העיר קמנץ, ואת היהודים התלמודיים אשר באיפרכיה שלו, הכריח לוכוח פומבי בפניו ובמעמדו עם מתנגדי התלמוד. בימים הנוראים ההם רבו גם העלילות והבלבולים. עלילות-דם ובלבולי „הלחם-הקדוש" היו למעשים בכל יום והמוני היהודים מרוב פחד ואימה התחילו לנדוד ולחפש להם קומות מקלט להמלט שמה על נפשם. אז נמלטו רבים להעיר חוטיין אשר בצפון בסרביה הנמצאת סמוך לגבול פודוליה ואז נמצאה תחת שלטונה של תוגרמא. הגאון ר' יעקב עמדין ז"ל מתאר את ההגירה הזאת בצבעים שחורים, ובספרו „מגלת ספר" הוא כותב: "

ולטאות, טובבים ומקפיים בדרך עקלתון ארוך עד שבאים לאטאין, והמקום צר

„כאז הנה משולחים מ„אטאין" לצורך פרנסת הגרים של רוסיה שנלוו

אליהם זה ארבע שנים כנזכר בסוף ספר „שמוש", ושאו התחילו לבא כארבעים איש

ומן אז והלאה הולכים ומתרבים מדי שבוע בשבוע ונוספים לחמישים חמישים

קטן גהכיל אותם, והוכרחו לשלח שלוחים לקבץ גרבת הקהלות בארץ אשכנז.

תעודה רבת-ערך זו על הגירה המונית, שנמשכה כבר ארבע שנים לארץ קטנה זו ששמה „בסרביה“, מציינת שוב פעם את „הדרך לעבור גולים“ אשר בחרו בה הנרדפים והמעפילים — בני התקופה האפלה ההיא.

בשנות הששים לאותה המאה, מופיעים כאן עמודי התורן של הרבנות והחסידות כאחד. בשנת תקס"ג — 1802 בא לסורוקי הגאון ר' דוד שלמה ז"ל אייבשיץ, הידוע בעולם התורנים בשמו: בעל „הלבושי שרד" ע"ש ספרו בהוראה או: בעל „הערבי נחל" כשם ספרו על התורה. בסורוקי שמש בתור רב דמתא עד שעלה ארצה ישראל בסוף שנת תקס"ח (מקום פטירתו בצפת, אבל שנת הפטירה טרם ידועה לנו בדיוק), בימיו שמש בתור רב הכולל בקישינב ובנותיה, הרה"ג ר' חיים בר' שלמה טריאר הידוע בשמו ר' חיים מטשרנובין, כי בתור רב הכולל שפך את ממשלתו והשפעתו גם על העיר הראשה טשרנובין, שבקובינה, והוא ידוע בעולם התורנים והחסידים עפ"י ספריו יקרי הערך: „באר מים חיים“, על התורה, „סדורו של שבת" בשני חלקים, „ושער התפלה" —

(*) בעל „אוצר-ישראל" כרך ט' ערך „צפת" קובע בשנת 1800 (תק"ס) שרת בצפת בחבנות ר' ראובן ב"ר ברוך או בא שמה הרב ר' דוד שלמה מסראקא—והוא נפטר כ"ב חשוון תק"ע — וזה לא מדויק בהחלט, כי בפנסק והח"ק דסורוקי ישנה התייחסות ירו של הרב ר' ר"ש ז"ל מן שנת תקס"ג, ובנראה זאת היא השנה הראשונה לבואו הנה. מה שנוגע לתאריך הפטירה—הרי את המקור לנוסח זה יש למצא בספר „ירושלים" שנה א' (תרמ"ב) לר' משה לונץ ז"ל, שם הוא מביא את נוסח המעבה המחודשת שהקימו על קברו בצפת בשנת תרי"ב בערך, והתאריך שמה קבוע כ"ב חשוון תק"ע, אבל זה עוד צריך לעיון מיוחד, ולבקרת, אם נאמין לתאנה, כי הרב ר' ד"ש ז"ל לאחריו בואו ארצה ישראל עודנו היה חי כמה שנים בצפת וקבל „מעמדות" מחו"ל, וזה ברור לנו, כי לא"י עלה רק בסוף שנת תקס"ח או בראשית תקס"ט, כי ב"ב סיון תקס"ח כתב עוד בעצם ירו נוסח של „קנין בית" בסורוקי גופא, וב„לבושי שרד" דפוס מאהליב משנת תקע"ב נדפסו הסכמותיהם של הרב ר' יהושע העש"ל ז"ל מאפטא וק"ק יסי בתאריך מן ר' אדר תקע"ב, ושל הרב ר' חיים מטשרנובין מ"ב אדר אותה השנה, ושניהם מותבים עליו „נ"י" — סימן שעוד היה בחיים חיותו, ולא יתכן שהם לא ידעו על פטירתו — לוא קדמה. ב„לבושי שרד" דפוס הרובשוב משנת תקע"ט יש הסכמתו של הרב ר' דוד דק"ק הרובשוב מאותה השנה וכותב ג"כ „נ"י" כאילו עוד היה חי. ב„דור דור ודורשיו" להר"ד לעזונשטין מוכח התאריך „תק"ע" הרב גוטמן בקובץ „פרודות" הוצ' „תרבות" קישינב גורס: „תקע"ב", מבלי שימכיר את „החדו"ש", אצל כל יתר הביוגרפיסטים כמו ש"י פין, ב„נסת ישראל", ב„מערבת הגדולים" וב„תולדות הפוסקים", שנת הפטירה חסרה לנמרי.

דרושים ומאמרים בעניני שבת ובעניני תפלה. גם הוא עלה ארצה ישראל ונפטר בצפת בשנת תקע"ג (כנראה: בו בשנה שבא ארצה), ונקל לשער את הרושם הכביר שעליתם של אלה השאירה בימים ההם על מעריציהם ותלמידיהם. כשר' יצחק ממז'בו' — אחד מתושבי דומברובני, (היא המושבה העברית הראשונה בבסרביה) — עלה לעת זקנתו ארצה ישראל, — ספרו לי הזקנים — שכל בני המושבה חגגו בעת ההיא את חגיגתו, בתפים ובמחולות לוהו מחוץ למושבה, ולשמחתם לא היה קץ.

וסובב סובב הרוח! ההיסטוריה הולכת ונשנית!
כשהוכרזה באוסטריה (בשנת תקס"ט — 1802) גזרת העבודה-בצבא, התחילה שוב פעם הגירה המונית של יהודים מהתם להכא, ההגירה היתה כ"כ גדולה, עד שהגנרל קושניקוב, מי שהיה לאותה העת המפקד הראשי של צבאות רוסיה במולדובה, הוכרח להוציא פקודה נמרצה לסגירת הגבול בפני היהודים המהגרים.

וגזרת ה"חוטפים" בימי נקולי הראשון, מלך רוסיה, מברחה לבסרביה — בעלת הזכויות המיוחדות למתישבים יהודים — עשרות עשרות ילדים בלי הורים, או משפחות שלמות שבאו הנה כדי להחביא את שייתיהן התמימות מעיניהם של זאבי-ערבות בצורת בני-אדם אשר כחשו לעמם, ליקהתאם ולצלם אלהים... והננו עושים את הקפיצה האחרונה בהיסטוריה של הגירות ונדידות וחפזים אחרי הדרך הנוחה והקצרה ביותר לגבי גולים ונדחים, חלכאים ומדוכאים, והננו מגיעים לפרשת "פליטי אוקריינה בבסרביה", בשנת העשרים למאה העשרים... ולב מי לא יחרד ולא יתפלץ, שערותיו של מי לא יסמרו — רק לזכר השואה שהגיעתנו אז; ואנחנו הלא היינו לה עדים, כי לעינינו ובפנינו הלא קרה הדבר ואנחנו עוד סללנו או לפני אחינו האומללים את הדרך; ; שלחנו להם את ציריני-חברינו מר. ז. שוחטמן ("צעירי ציון" — הוא הח' אליגון בת"א) ומר ב"צ בלצן (צ"כ) כדי לעודדם ולנחמם ולדעת במה נוכל לעזור להם ולהקל עליהם את מרת-נפשם... ועם שוב הצירים אלינו ועלה-הטרף בפייהם... אז החלה ההגירה הגדולה. כשטף מים כבירים פורצי סכר, כן באו אלינו בהמוניהם; ; לכתחלה עשרות-עשרות, ואחרי זה למאות ולאלפים ועד רבבות הגיעו, וארץ קטנה זו שמשו ימים רבים מקלט לכל נדח ומעונה, היתה שוב פעם מפלט ואכסניה לרבבות פליטים שנמלטו על נפשם בעירום ובחוסר כל, וכאן מצאו מחסה ותמיכה עד בואם אל המנוחה בארצות ההגירה, מי שנדד למעבר לאוקינוס ומי שעלה ארצה בדרך זו שאנו קוראים להם: "דרך לעבור גולים" !

ואני עם שורתי אלה — לא התכוונתי להשיג את גבולו של ההיסטוריון

הבא — המוכרח לבא — כדי לחקור ולכתוב סוף סוף את קורותיה של היהדות
 הבסרבאית באופן מקיף ולכל בחינותיה; על התנועות החברותיות והפוליטיות
 שנתרשמו כאן ביותר, והשפעתן על חיי היחיד והכלל; על קורות
 התנועה החסידית בחבל זה החל מהבעש"ט ו"ל שלפי האגדה היה מבקר בבסרביה
 מזמן לזמן והיה מאורחיו של ר' מרדכי מטולמז... ועיקר העיקרים: על ההתישבות
 החקלאית של היהודים בבס. שהשנה מלאו מאה שנה ליסוד הח"ק במושבה
 החקלאית הראשונה דומברובני, ומכאן הוכחה כי הישוב החקלאי של היהודים בבס.
 הוא יותר ותיק מאשר רגילים לחשוב.

ובכן לא לשם השגת גבולו של ההיסטוריון העברי באתי עם רשימותי אלה,
 כי אם להיפך: כיתר הדלטנטים שקדמוני ברשימותיהם על נושא זה, עשיתי
 גם אני נסיון קטן, כדי לתת את הדחיפה לאלה שמקצועם בכך, שיבואו הם וימלאו
 את אשר החסרתי, ויתקנו את אשר שגיתי מנקודת ראות ההיסטוריוגרפיה —
 והיה זה שכרי.

מרים ברנשטיין-כהן

זִכְרֵי דוֹת

לנשמת אבי נ"ע

צִפְרָת פֹּז פּוֹרַחַת בֵּין גִּפְנִים,	צִף בְּזֻכְרֵי יוֹם קִיּוֹ מִפְּעַפֵּעַ,
וְאַנְכִי עִם בְּכָתִי — בְּנוֹת-צֶמֶד.	שְׁדֵרֶת שִׁיחִים עִם שְׂרָבִיטֵי הָאוֹר,
אָבִי נִשְׁעַן וּמִגְחָךְ בְּנֵעַם,	קִשְׁקוֹשׁ חוֹלוֹת וְהָבָה, קִרְקוֹר צִפְרָדַע,
עֵינָיו מִמְצַמְצוֹת מְזִיז בְּרָק . . .	צִמְרוֹת עֲצִים, שְׂכוּרֵי דְרוֹר.
הַכֹּל נִבְלַע וְנִעְלַם בְּלַע	הָאֶפְקִים בְּהִירִים בְּתַכְלֶת מַעֲלָה,
שֶׁל זְמַן עָרִיז. הַכֹּל עָבַר, חֲמֵק.	וְאַנְכִי — כְּכֻרֹב וְרוֹד, בֶּת שֶׁשׁ.
דָּהוּ שְׁחָקִים, בָּלוּ וְרָדִי הִבְגָּד,	אָבִי חוֹר וְלֹא יֵסַע עוֹד הֶלְאָה
אֵינָה עוֹד הִבְבָּה! עוֹלָם אֵיוֹם וְקָר	עֲמָה בְּבָה גְדוֹלָה לִי יֵשׁ.
צוּגָה בְּאַפְלוּלִית מְרֻמָּה וּבִגְד . . .	אֲנִי לְבוּשָׁה וְרוֹד, וּבְכָתִי, בֶּת-חֶמֶד,
אָבִי רְחוּק טַטְיוּן בְּתוֹךְ רִגְבִי בָּקָר.	גַּם הִיא עֲטָרָה לָהּ סָרֵט רַב-גִּוָּנִים.

בסרביה - בשירה העברית

יעקב פייכמן

מוטיבים מולדביים

א.	ג.
אל מבוא, דודי...	פה רחוק דודי ממני
אל מבוא, דודי, הלילה	עד כי אין עוד להשיגו;
שוב אל גרן השכן;	הכה אכתב לו אגרת.
דבתי הביא מזר	אך ודי לא מאמנת
אל הקפר, כי אש לזהם	ולא תדע לכתב בחזק.
נשיקותיך בלון הן —	כי אשאל מעם אחרת.
ודלקה תפל הלילה.	והייתי רק לצחוק.
ב.	ד.
אגוזת שם ורקת	אל הקר
צל המילה על הדשא —	אל הקר עלה עליתי.
ונאני מתפרש-ישע	עופות צחור מן הקרים —
בשכר פה נע ונד.	פלתי ראות אויתי.
אגוזת מלבדך	עופות צחור מן הקרים ;
צל המילה על המים —	ניאורו פני התרס.
בחורה לי חביבה	עופות צחור מן הקרים. —
כל הליל ארנה שקים ;	ונדשאו כל שבילי ארץ.
	עופות צחור מן הקרים.
	ונאני נכרי פה שם
	בדרך תחת השמים.

בגדר

(מן המחזור "דויגנות בקרפניה")

עלי ירק האָטד,
בגדר אָנכי נד.
לא נחלה לי, לא מחרשת,
לא עגלה לי, אף לא אשת
לא לי צאן רועה בפר —
גורלי, אוי גורל מר;
רק ילקוט, אבוב ופֿלך —
חברים לדל וחלך
אעבר בין הכפרים,
בשדות ובקערים,
מנדה, צמא, רעב —
דויגה לי רק אאבב.
דויגה, דויגה ענוגה,
את־שירת יתום נוגה,
נפש שכולה נודדת,
בזמירך דמעה יורדת.
מר לאיש עני יחיד
בלי מודע ובלי ידיד,
רק ירח — מפרו,
רוח־ערבה — רעו.
במלא ארץ רב השטח
אף אם אתנצב על פתח —
לא יאמר לי איש "שלום",
לבדך באי הלום.
גיא ארד, ועל גבעה,
על באר אפגע ריבה, —
מדלגה, הוה, לא תשקני,
בעינה לא תלבבני,
אין אוהב לי בגדר
גורלי, אוי, גורל מר.

בסרביה

א.

רפודת פסי-ניר גוללת במגלת-אסתר
ותגלי כתב-יד, שדות-מגד ורמקאים;
ערבותיך נששו גבול מעבר למרחקים -
אלמלא גאחות בצבת של פרוט ודנסטר

ידערכי מצי-יווי, עת בלד גון מנהג,
פלחוש מולדבית-חן: הלילה, מחמר, בא-נא...
מה מתקו קסמי-רו כיגוי שירת "הזינה"
רות אנדות הם מימי "שטפן-אל-מנה".

ידקורות זמן אם גם המרת באם חרנה,
זיגל כל גל ביצוק על "צר" ועיר חרנה, -
משמרת לנו את פנדיבת-המרחב-יה.

עם צהלת חית-גוי שאר-קרב ודם וטרי,
בשטף אליה גל נדחי, פליטי חרב,
עליהם צלד שת פליל, בסרביה.

ב.

בסוכה שנת בדי-זק, וגם כל תל וגל בה
מערכות אנצ'מק עד נבעת גפן שבה,
חולמת עק-קרמן, וכשומר ער על גבה
ינענע ערסלים לה צוק "צ'טטה-אלבה"

במרומי צרים זה כיגון לבנה צנועה
לך ולחש גל לימן סוד-קדומים, רוי-סתרים,
אגדות משבבר על תרועת חיל תתרים
ינעיצת שרטון-פרך של רזכלי ים-גנואה.

ועוד יספר לך על יוחנן המטבחה
ונדיבות עיני שוב, אלכסנדר-אל-מי-בנה"י.
שהעלה ברכ-עם עצמותיו נוף מצ'כה

ובהנע רוחים רמיח הערכה
בקלא מרחביה זו על קצירה ועל פרמה -
ישמע לך בחד סגאון עבר תוגרמה...

גולדנברג מרדכי

בערבות בסרביה

א

צ ה ר י מ.

עבר פרש בערכה,

ועזע את הדממה ;

תימרת אבק על גצכה

מפאה כנרדמה

פרס צנח, כד על גבעה -

יעלע דם ארנבת ;

והשמש שופכה ויוה -

רחמי אם אוהבת.

ב

צ ו ע ג י מ.

צוענים באו - גרוד עצום ורב.

סוסים, אוהלים ורב שחום, עב.

צלצלי שירה. קול פטיש בסדן.

כל דואג לעתידו חיש יחור לכאן :

ומנה קוסמת ולוחשה בדימי ;

אך תלב תר אחר עלמה קרי.

שוופה משמש - אך כפת תהור.

לבה - הר-נעש, עיניה - יקוד.

ש י ר - ר ו ע י

על רך מצע, מצע עשב	צאינה, צאני, לכנה, רצנה
תחת כפת השמים —	אל השדה, צאני, לכנה !
שם תרצו, צאן וכשב,	על פר נרחב שמה פצנה
אחרי לחם הצהרים.	דשא, עשב, שם לחכנה !
ציצי פרחי הררי יהודה	אני בדשא או ארגיע
אלקט, אקלע כתרי הדר	כלבי ישמר כל תנודה,
ועת אשובה עם הכבודה	או קול חליל או אשמיע
בהם אפאר את העדר.	ואתן, צאני, או תרקדנה.
יגלש עדרי מן ההרים	בנאות דשא שם תרעינה
מעטר פרחים, מעטר כליל —	שם תשבענה גם תשמנה
או תשמענה שריקות עדרים —	מי מנוחות שם תשתינה
ועל כלנה קול החליל...	גם קולחליל שם תשמענה.

תרנ"ג

(*) ציון לנפ"ש הנשכח...

נפ"ש — נח פרח — שושן (רוזנבלום) — המחבר הראשון אולי של המרש הלאומי-עברי המרומם את הרוח והמעורר גאו-לאומי, הוא השיר : "שאו ציונה גם ודגל", ומה מעט הוא מספר הקוראים העבריים, הזוכרים עוד את זה המורה והמשורר החביב, מי שהופיע בכל יפי כשרונו בימיו של "המליץ" בפטרבורג חבירה, במקום שחי ועבד עד יומיו האחרון בתור מורה וסופר עברי, אשר למרות היותו הרחק מן תחום היהודים, ונמצא בסביבה של זרות ונכר, לא נתק את קשריו עם אותו תחום היהודים שעליו שר את שיריו הכי לבבים. הוא כתב שירים שביקורתנו היינו שרים אותם במנגינות שהוא בעצמו היה מחבר או מתאים לשיר. אחד השירים האלה שהיו חביבים עלינו ביותר הוא השיר "שאו ציונה", שאנחנו הילדים, ילדי בסרביה הרגשנו בו את הנימה של ה"פורניאלה" המולדתית, ורק בהבדל זה, שזו האחרונה מתחילה קודם ב"גו-קודר, על אברו הצאן... ומשום כך היא נוגה בראשיתה ורק כשמתרחש הנס והרועה מוצא את צאנו, הוא משתפר בחליצו ועובר לשיר של שמחה וגי, אבל רועה ישראל — הוא רואה תמיד לפניו את כל עדרו, נדי או טלה לא נעדר, (לפי אנדת הו"ל על משה והגר), אין לפניו צאנאובדות אלא "צאנא-קדשים" שעניו צופיה עליהם כלל ירח מהם נדה, וכלבו הנאמן ישמור עליהם כלל תאבדנה... ומשום כך ה"שיר רועי" של נפ"ש, הוא כולו חודר עם רוח שקטה ואופטימית יתרה..

הכנסנו את "שיר רועי" זה לזכר המשורר, אשר על מותו יש לנו רק איאלו ידיעות קליר שות, כמו שחסרים לנו פרטי חייו בשנים האחרונות שלאחרי המלחמה העולמית, וכדאי היה שהבריו וידידיו אשר עבדו אתו יחד בשנים האחרונות, שיציבו לו סוף סוף מצבה וזכר, כי צר מאד על אישים יוצרים שכאלה שילכו וישתכחו מן העל.

חבל, חבל מאד על דאבריו — ו מ ש ת כ ח י .....

פֶּרֶק אֲבֹטוֹבִיּוֹגְרַפִּי

נולדתי בעיירה קטנה טלנשטי בפלך בסרביה בשנת תר"כ להורים חרדים. שם אבי ירחמיאל בן ניסן מאיר, הוא היה למדן ומלמד בגפ"ת ופוסקים ולפעמים גם סוחר בעצי בנין ויערות — מת בדמי ימיו.

מימי ילדותי הראשונים אהבתי מאוד למנות מספרים גדולים ולעשות בהם חבור וחסור. זוכר אני כי בהיותי כבן ארבע, ואחותי הגדולה ממני בארבע שנים היתה לומדת אצל מורה את תורת הכתיבה והחשבון, והנה פעם בערב, כשאבי סגר את חנות העצים שלו, התחיל לנסות את אחותי בשאלות של חבור וחסור; הוא הקריא לפניו מספרים שונים והיא היתה צריכה לכתוב אותם ולעשות את החבור או החיסור. פעם ישבתי על הרצפה ועסקתי באיזה ציור בחול, ובינתיים שמעתי את המספרים היוצאים מפי אבי, וחברתי אותם במחשבתי, וכאשר כלה להקריא, חכיתי קצת ואמרתי לאבי, הנה סכום המספרים שאמרת הוא כך וכך. אחותי חברה וטעתה, אז תקן אבי את החבור, וזכור שגם אני אמרתי לו את אותו המספר הנכון; אח"כ נתן לה לאחותי עוד מספרים אחרים, ואני חברתי אותם יחד במחשבה ואמרתי לה כל פעם: הסכום הוא כך וכך. אבי נרעש מזה, והתחיל לנסות אותי ע"י מספרים אחרים יותר גדולים שחבר אותם תחילה והקריאם לפני, ואני אמרתי לו כל פעם את הסכום הכללי הנכון, אז נגש אלי הרימני מהרצפה, חבקני ונשקני בחום ואמר לאמי: תראי שבננו יהיה לבעל חשבון גדול כמו סלונמסקי (חו"ס).

אמי ז"ל, כשראתה עד כמה הוא מתפלא ונרגש, ספרה לו שזה זמן רב, כל לילה כשאני שוכב בערב לישון, הנני מונה וסופר מספרים גדולים, ושואל אותה כל פעם אם כך או לא.

כשהייתי בן ארבע שנים, החלתי ללמוד חומש. אז אבי צוה להמלמד שלא ללמדני בשיטת ה"חבור" (זה היה מין מדרש המקראות שהמלמדים היו מחברים

מאליהם מתוך פירוש רש"י עם מדרשים שונים) אלא שילמד אותי רק את פירוש המלים בלבד כי זהו העיקר.

— ומה יעשה הילד בשעה שאלמד „חבור“ עם שאר התלמידים — שכן רצון הוריהם?! — שאל הרבי, ואבי ז"ל ענה לו: אז תשלח את בני החוצה שישחק כרצונם.

בהיותי כבן שש, למדתי כבר תלמוד, והואיל שאת השעור של השבוע ידעתי בכל יום שני כמעט על פה, היה הרבי נותן לי לתלמוד בעצמי בכל יום דף גמרא, ודרש ממני להרצות לפניו בכל ערב את מה שלמדתי ביום; הוא היה שואל ומקשה אותי ואני הייתי מקשה לפניו קושיות שהיו מפתיעים אותו, ולא פעם היה מוכרח לחפש במפרשי ים התלמוד ומפורשיו, כדי לתרץ לי ולצאת מהמבוכה. הוא היה מספר על זה לפני הלומדים בביה"מ, ושמי נתפרסם בכל הסביבה בשם „העלוי מטלנשטי“.

אבי כאמור מת בדמי ימיו. זה היה ביום ב' אדר תרכ"ח, ואני אז כבן שבע שנים ורבע.

מותו של אבי דכא מאוד את רוחי, הרגשתי כי אסון נורא קרה לי ולמשפחתנו. אמי היתה אז בת ל"ז שנה בערך, ונשארה אלמנה מרודה עם ארבעת יתומים — אפרוחים — על שכמה. אחותי הבכירה היתה בת י"א שנה ושני אחים צעירים ממני אחד בן ארבע שנים והכי צעיר היה ילד בן ששה חדשים.

לפי עצת הרבי נוסף לי על תלמודי — מלבד שעורי יום יום — לתלמוד בכל יום עוד שני פרקים „משניות“ לעלית נשמת אבי המנוח. משום האבל והיגון הקודר שהחשיך את עולמי, מצאתי קצת נוחם בהתמסרותי לתלמודי התורה בשקידה רבה, והתפללתי בכונה עצומה. ואת ה„קדיש“ הייתי קורא מתוך דמעות חמות שזלגו מעיני — ורבים מהמתפללים היו בוכים גם הם כששמעו אותי באמירת ה„קדיש“, כי הייתי אהוב וחביב על כל בני עירי.

ככלות השנה הראשונה למות אבי, שבה אלי לאט לאט גם מנוחת נפשי. בלמודים הייתי „מתמיד“ כמקודם, והנה מצאתי פעם בארון הספרים של אבי ספר למוד לרוסית בשם: „מורה שפת רוסיה“, שם מחברו היה כמדומני לטבלא או פפירנא, וקראתי בו קצת עד שלמדתי קרוא וכתוב רוסית. הדבר נודע לתושבי העיירה, והתחילו לבוא אלי בבקשות שאכתוב להם כתבות על גבי מעטפות של מכתבים, וגם שטרות-מלווה לפי הנוסחא שמצאתי בספר הנ"ל. פעם ישבתי בביהמ"ד מאחורי התנור, ושמעתי את האנשים מדברים ומשוחחים על חשבונאי ועל אודות ידיעותי בשפה הרוסית, אחד מהם מתפלא ושואל בתמימות: — מאין זה באו אליו הידיעות האלו? וזה השני — אני שומע — משיב לו: יש לשער כי קצין-גדוד הצבא שהיה מתארח בביתם הראה לו פעם או פעמים את הכתב הרוסי

והוא תפס את זה בפעם הראשונה וכי היבצר מבעל מוח שכמוהו דבר ? לפני שבוע ימים הרי שמעתי אותו איך שהסביר לפלוני בן פלוני — הגדול ממנו בהרבה שנים — מקום קשה ב„פרי-מגדים“, ואמרתי בלבי: אשרי יולדתו, ולא יכולתי להתאפק, נגשתי אליו ונתתי לו עתרת נשיקות חמות.

כשהייתי בן תשע שנים, מצאתי פעם אצל מו"ס לוח ברדיצ'בי הוצאת ביב"ח (?), מחבר הלוח היה ישראל גלבורד (מבלצי) מחבר הספר „שפת-הים“ על פירוש רש"י והתלמוד ומ"ח ס' „הירח“ ועוד. בסוף הלוח נתנו כללים אחדים על שיטת המספר הרגילה ושל ארבעת הפעולות באריתמטיקה: חבור, חסור, כפל וחילוק. כל זה תפס שני דפים בדפוס. ואני קראתי את הכללים הללו והחילותי לחשוב שאלות-חשבון במספרים שלמים, אבל נודעתי שיש גם תורת חשבון הנקרא בשם „תשובות“, והתאביתי עד מאוד לדעת גם זה, והנה נזדמן לי לקנות את הספר: „מבחר החשבון“ מאת לטבלא, בו מצאתי את כל תורת האריתמטיקה, ואעפ"י שחסרות אצלו ביאורים וטעמים מספיקים, אבל כשהתבוננתי היטב והתעמקתי קצת, מצאתי בעצמי את ההסברה והטעם לדבר, וככה הייתי פותר את כל הבעיות הכי קשות שהמורים היו מציעים בביה"ס המחוזי של הממשלה לתלמידיהם, וכשהיו מתקשים באיזה שאלת-חשבון, היו באים אלי ואני מצאתי את פתרון השאלה, וכה נתפרסם שמי בכל העיירה בתור בעל-חשבון מאין כמוני.

בשנת תרכ"ט, ואני כבן תשע שנים, באו לעירה שלנו שלושה מלמדים חדשים, לומדים שכבר טעמו קצת מן ההשכלה וממעדניה. שנים מהם היו ליטאים ואחד מקונסטנטין ישן. שמו היה אברהם איש משכיל וישר דרך, והנה מתוך סקרנות ראיתי פעם והוא מתחבא וקורא בחשאי בספרים שהיה מחביאם על מדף מיוחד בחדרו, ויהי בהעדרו פעם מן החדר, טפסתי על המדף והוצאתי ספר אחד בשם „מורה שפת אשכנז“, למדתי את הפרק הראשון עד שידעתי קרוא וכתוב גרמנית, אח"כ לקחתי את הספר השני והוא ספר למוד לשפת צרפתית. שקדתי גם על ספר זה, עד שידעתי קרוא וכתוב גם שפת צרפת; זה נמשך כמה זמן, והנה פעם, כשהייתי עסוק בקריאה בספר להשפה הצרפתית, נכנס פתאום הרבי ושמע אותי — לתמוהו הגדול — קורא צרפתית לפי כללי השפה, הוא נפתע מזה ושאלני מאין שאבתי את ידיעותי בצרפתית, ואני נפחדתי מאד, פן יענוש אותי על זה שהרשיתי לי לחטט בספריו, ובקול בכי ודמעות שלוש בקשתי ממנו סליחה, אבל הוא לא כעס עלי לגמרי, ואמר לי: חבל שאנחנו עומדים כבר בסוף ה„זמן“, ואני מוכרח לעזוב את העירה, כי אין דעתי נוחה הימנה, לוא ידעתי קודם הייתי מלמדך את שתי השפות הללו למען דעתך אותן על בורין.

הדבר נודע לאנשי עירتنا, והתחילו לבוא אלי בבקשות לכתוב להם כתובות לחו"ל.

וכשהרבי ר' אברהם עזב את העירה, הכניסו אותי למלמד אחד מהליטאים שנמצאו בעירה. זה היה למדן מופלג וקצת משכיל. הוא למדני הרבה גמרא. עם רש"י ותוספות באופן פשוט, בלי פלפול. בין ספריו מצאתי פעם ספר קטן בשם „כליל החשבון" שהוא כמעין מבוא לתורת האלגברה, ושמתחתי על זה כמוצא שלל רב, בלעתי את כל אות כבכורה בטרם קיץ. אצל מלמד זה למדתי במשך ג' „זמנים" ז.א. שנה וחצי, הרבה תלמוד, ז.א. מסכתות שלמות וגם הוא נסע מאתנו כי חזר לביתו, אז בא לעירתנו מלמד אחד מעיר סטנוב, שמו היה ר' זאב ז"ל, הוא היה למדן גדול ויודע היטב את חשבון האריתמטיקה. פעם שאלנו בעיה אחת ומכל התלמידים רק אני לבדי פתרתי ונתחתי יפה, ויהי הדבר לפלא בעיניו ומן העת ההיא היה בכל לילה, אחרי שגמרנו את כל הלמודים בש"ס (חושן משפט), וכשכל התלמידים הלכו לביתם, היה הוא עוצר בעדי, והשתעשע עמדי בשאלות קשות בחשבון שהיה מוצא משאלון בשפת רוסיה, בשעת פרידתו מאתנו, אמר לאמי ע"ה שאין עוד כל צורך למסור אותי לאיזה „רבי" ו„מלמד", כי יש לי ידיעות די רחבות בתלמוד וגם בפוסקים, והנני יכול כבר לתלמוד לבדי בפני עצמי בבית המדרש.

בן י"ב שנה הייתי כשנכנסתי לביה"מ ונעשיתי למתמיד מאין כמוני בעירה. אז החלתי לתלמוד ש"ס כסדר מן מסכת ברכות, שבת וכן הלאה. בביה"מ ישב אז מלמד תורה זקן אחד מופלג בתורה וגאון מפורסם בשמו ר' שמואל פנחס זליג... הוא ידע בע"פ את כל ה„משניות" והיה בקי גדול בשני התלמודים, עם כל המפרשים. פעם שמעתי מספרים בשבחו וכי מדאגתו שמא לעת זקנתו יתעוור וילמד לדעת בע"פ את כל שתא סדרי משנה. אז קנאתי בו והחילתי גם אני לתלמוד את משניות בע"פ, החילתי מסדר „זרעים", ובמשך החורף ידעתי את הסדר כולו בע"פ מלבד פירוש ר"ע מברטנורא, למדתי גם את פירוש התוספות יו"ט הגעתי עד למשנה „ערוגה" ואמרתי בלבי הבה אנסה אם יעלה לי להבין ולרדת לעמקו של התו"ט במשנה זו, הרי כל הלומדים בביהמ"ד אמרו שאי אפשר להבין את פירושו) והנה נוכחתי שאני יודע ומבין הכל על בוריי, החזקתי ביד פסת ניר עם עפרון ובדקתי כל פעם את החשבון. הסתכלו בי אברכי ביהמ"ד וצחקו אף שאלו בתמיחה: ומה? וכי אתה אומר לדעת מה שאף אחד לא יודע מלבד המודד הידוע ר' ליפמן רויטמן-חלפן אשר בעיירה (הוא היה מפורסם אצלינו כבעל חשבון גדול והיה המודד היחידי של חביות היין בעירנו שהיו בה סוחרי יין לרוב).

האברכים ספרו לו לתלמוד הזה עלי שאני לומד את התו"ט של משנת „ערוגה" ובקשו ממנו לתהות על קנקני, ז.א. שיעשה לי בחינה ולהעיר את אזני למוסר שלא אלך בגדולות. הוא מלא אחרי דבריהם ויבחנו אותי אף מצא שאני

אמנם יודע את כל החשבונות על בורין, ואמר להם: היו זהירים בנער זה ואל תזלזלו בו, הוא חריף ויודע את כל הדברים כמוני ואת החשבונות הוא עושה בחריפות ובמהירות נפלאה עוד יותר ממני. מאז נעשה זקן זה לידידי, והיה נכנס אלי לפעמים קרובות סתם להשתעשע עמדי על חשבון, אבל מדברי התו"ט למדתי אמנם יותר מ"חשבון"; כי עד אז האמנתי בתום לבבי, שאסור לכל בן ישראל ללמוד איזה דברים חצוניים השייכים לחכמה יונית, והנה אני קורא בתו"ט כדברים אלו, ועמדתי על אמתותו בספרו של אוקלידיוס ב"ג אחד מחכמי אתונא. ואם אמרתי להביא את המופת אצטרך להרבות, ואם להביאם בקצור, לא יספיק אלא למי שראה את הדברים שם, ולו אין צורך בהוכחה. מן הדברים האלה למדתי שמותר ללמוד חכמת מתמטיקה ושאר־חכמות (מלבד ח"כ יונית סופיסטיקה) ואפילו מצוה ללמוד לעשות חשבונות של תקופות וגימטריאות... אבל איפה יכולתי להשיג את הספרים?! והנה נודעתי שהחכם ר' חז"ס חבר הרבה ספרי מדע, אבל בקושי רב השגתי אותם. בראשונה מצאתי ספר ישן־גושן בשם "כליל־החשבון", אח"כ בא לידי במקרה גם ספרו של חז"ס בשם: "יסודי חכמת השעור" גם אותו בלעתי כבכורה וכו' והנה בספר זה בחלק שני — בחשבון נשגב אחד מצאתי חסרון של שורה שלמה בפרוק־גזרה (פונקציה) לשברים חלקיים; יגעתי הרבה למצוא את פשר הדברים עד שהמצאתי לי דרך לעבור בה. כתבתי ע"ז לה"ח ר' חז"ס, וקבלתי ממנו מכתב עידוד, כי גם אצלו היה הדבר לפליאה גדולה, ומאז הייתי מחליף אתו מכתבים אף שלחתי לו איזה ענינים במטמטיקה והדפיסם ב"הצפירה" משמו... (את שמי היה מביא לפעמים בפסבדונים שלי "ישי") גם את ספרו "תולדות השמים" השגתי ולמדתי, מצאתי גם את כל יתר ספריו ואני אז כבן ט"ז שנה, ונתתי אל לבי לדעת גם את השפה הרוסית וגם שפות זרות אחרות, בעיקר שאפתי לדעת את השפה הגרמנית, והייתי מרבה לקרוא בספרות הרוסית והגרמנית, אז באו לידי גם ספרי מאפז, שולמן קלמן ועוד, ואני בלעתי אותם בקריאה מתמדת — ככה עד שנת ה"ח לגילי, אמי נ"ע גלתה אז את אזני כי בן "שמונה עשר לחופה" והחליטה שאני צריך להתחתן ולשאת אשה, בחורה נאה ומשכלת, ילידת העיר בריטשני שנארסה לי לכלה, מבלי שידעתי אותה אפילו, ושלא ראיתייה עד יום לפני החופה. אבל עד החופה היתה אמי ז"ל אומרת לי תמיד: תוכה לראות שבחרתי לך בחורה יפה, טובת מראה ומשכלת, והעיקר שהיה לה לב טוב, והיתה מסורה לי ולכל משפחתי באופן בלתי רגיל. עברה השנה הראשונה לחתונתי, אז נולד לי הבן הבכור שלי ואז התחילה מנסרת בעולמי שאלת העבודה בצבא, ואעפ"י שבאמת הייתי רק בן י"ט שנה, אבל לפי מפקד הממשלה הגעתי אז כבר לכ"א שנים, וייעצו לי, שיותר נוח למלא את חובתי לצבא בקישיונב, וכי שמה יותר קל להשתחרר. שם התגורר בעת ההיא ש"ב מצד אמי

למי שהיו מהלכים ליושב־ראש המשרד הצבאי, וככה החלטתי ונסעתי לקישינב. נרשמתי שמה במשטרה כשוכן תמידי בעיר, אגב נודעתי בעיר למתיטיקאי גדול הוא הפרופ' מנואילוב שהיה מנהל ביה"ס הריאלי בקישינב, וגם לאיש יהודי אחד למדן מפורסם בשם ר' ראובן שרגרודסקי שעלה אח"כ לא"י. הפרופ' מנואילוב יעצני להתוכן ולגמור את ביה"ס הריאלי: אני שמעתי לעצמו ובמשך השנה גמרתי את ביה"ס באופן מצוין, ה ת ע ו ד ה נ ת נ ה ל י ג מ ז כ ו ת, להכנס לבי"ס תכניקה גבוה אך לא לאוניברסיטה על מה שלא יכולתי אפילו לחשוב גם מטעמים אחרים. חזרתי לעיר מולדתי טלנשטי והייתי מוכרח להיות למורה למרות רצוני, כי הייתי אז כבר בעל לאשה ולנו ילד בן שנה. הקול יצא בעירה שאני אומר להיות מורה לילדים, וכל ההורים האמידים הזמינו אותי להורות את בניהם תורה וחכמה. ככה עברה עלי בטלנשטי עוד שנה תמימה וכולם נשארו שבעי רצון ממני בתור מורה ומדריך לילדיהם, והנה פעם בחוה"מ פסח, בא אלי איש מכובד אחד, הוא חוכר האחוזה הגדולה, בכפר פריפליצה, זה היה ר' מאטיל הויכברג, איש נשוא פנים, בעל לב טוב וידוע למכניס־אורחים בכל הסביבה, והציע לי להיות מורה לשני בנים, שם הגדול היה שמואל (ז"ל) והצעיר ממנו צבי וגם שלישי יהיה לכתה זו הוא בן מחותנו בשם „אברהם". בדבר המשכורת באנו מהר לעמק השוה, ותיכף ארי חג הפסח עברתי לגור בפריפליצה הכפר, בביתו של ה' מאטיל (ר' מרדכי) הויכברג ז"ל. *

(*) את הישיש ר' יחיאל גרינפלד ז"ל, הכרתי לדעת עוד מסכריבה בשנות המלחמה העולמית ומאז שנפרדנו — מה נעימה היתה לי הפגישה הראשונה שפגשתינו כאן בארץ בשעת התפלגה בביה"מ בימי ראש השנה תרצ"ג, ומאז נקשרה בו נפשי, והייתי נוהג לבקר אותו מזמן לזמן כשבתות וחגים, להתענג על מדברותיו וזכרונות חייו — חיי תלמיד חכם צנוע, וכשנפל למשכב וחלה את מחלתו האחרונה והקשה, הייתי חושב לי לחובה קדישה להמציא לו מזון לזמן ספרים לקריאה, ספרי מדע וחקירה, כדי לשעשע במ את נפשו, אבל יחד עם התענוג הרב שהיה מיסב לי תמיד עם שפע מדברותיו, הייתי עוזב אותו כמעט תמיד באיזה רוח נכאה ודאגה מסודרת, כי לבי היה אומר לי שמעורר דויו זה שנפל בו, אולי לא יקום עוד ושוב לא ירד... אז נתתי אל לבי שבראי היה להציל מפני אי אלו ידיעות על תולדות חייו ועברו, וכשהראיתי לו את קובץ המונוגרפיות לאינטלקטים ילידי בסרביה—אשר אתי בכתובים עוררתיו לזה, שגם הוא — כדאי הדבר — שיכתוב לי בעצם כתב ידו את דברי ימי חייו. הוא שמח מאד להצעתו ובחפץ לב היה מספר לי כל פעם על בראשית־ימיו מה שהייתי רשם, וכשהרגיש את עצמו קצת מעורר וכמצב רוח טוב היה מכתב כעצמו איאלו שורות מפרס חייו. בכל שיחותיו בימים האחרונים היה מדבר על תכניות מרובות ורבות־ערך שהוא תכו כיוס לטרמטולוגיה עברית על מקצועות שונים והיה מתאונן שבעבודה רבה מהכה לו עוד ולכשיכריא

יגיש תיכף למלאותה — אבל תקותו זו לא באה, המחלה היתה יותר מדי קשה לגבי חולשת גופו וקפחה את חייו, ותייתי לי שובייתי להציל מכליון ואברון — על כל פנים מקצת מפרק חייו — עד גיל העשרים, וכדאי היה שתלמידיו ומכיריו ימלאו אחריו וימשיכו לכתוב את דברי ימי חייו מן גיל העשרים ולמעלה, חיי תלמידהכם שוקד על התורה והעבודה הרוחנית מתוך אהבה ונפש שוקטה וצנועה, ואני תקוה שראשון אשר מחובתו הוא לכתוב את ההמשך לפרק חייו, הוא אחד מתלמידיו הכי חביבים עליו זהו להבדיל ביהח"ל ש"כ ה' צ. הוכברג (בנם ציונה) הוא תלמידו מפרפליצי, שהמנוח מזכירו בסוף הפרק מחייו. —

מ. ד.

לזכרון עד

פרופ. יחיאל גרינפלד ז"ל

יליד טלנשטי בסרביה

נפטר כ"ז אייר תרצ"ז

נולד תר"כ

ת. נ. צ. ב. ה.

יהודי בסרביה וחלקם בבניו הארץ

לא כולם יודעים—ואף יהודי ביסרביה בתוך חסרי-הידיעה—מה רב חלקה של ביסרביה היהודית בבנין הארץ. מבלי שתהיה לי בזה הפרטנוזיה למנות את הכל ולרשום את פרטי הפרטים הנני רק להזכיר, כי יוצאי ביסרביה תופשים בא"י, מקום רב מאוד, לא רק באופן כמותי, אלא גם במובן איכותי. ועיקר המשפיעים והבונים מתרכזים מסביב לעליה השניה: מקצתם לפני התחלת העליה השניה, מקצתם לאחריה, אבל רובם עומדים בשתי רגליהם בתוך העליה השניה. להלן נשתדל לעמוד בקצרה על סיבתה של תופעה צבורית זו.

אם נדבר על השמירה, הרי לא רבים יודעים ששנים מראשי "השומר" יוצאי קלרש הם, הלא הם: מנדיל פורטוגלי ז"ל וישראל גלעדי ז"ל. שניהם הלכו מזמן לעולמם ומנוחתם עדן בכפר-גלעדי, (ע"ש ישראל גלעדי, המיסד), בצפון הארץ. לא כאן המקום להעריך את פעולתם ואת ערכו של "השומר" בתחיתנו הלאומית. די רק להגיד שהם רשמו דף של זה ב בתולדות הישוב.

אם נעבור מכאן לפעולה הישובית, הקולוניזטורית במובן הצר של המלה, הרי נמצא את המנות, יו"ר עירית ת"א ה' מ. דיונגוף ז"ל בתור אבי העיר וחלוץ הישוב העירוני בארץ, ולהתח"ל את יוסף ברץ (מקשינוב) בראש חלוצי הישוב החקלאי ועמוד התוך בין מיסדי דגניה; את דוד כנעני (מקשינוב אף הוא) בין ראשי הקבוצה ב"אילת השחר" ואליעזר יפה מינאוצי, (צפון ביסרביה) ידוע למדי כמיסד תנועת מושבי העובדים, כמיסד נהלל, כראש "תנובה" וכו' וכו'.

בין ראשי הזרמים הפוליטיים בארץ הננו מוצאים את הרב י. ל. הכהן-פישמן (מרקולשטה) הידוע ביותר בין ראשי המזרחי, כיום אחד מחברי ההנהלה הציונית. בין ראשי "הפועל הצעיר" בזמנם היו ידועים נחום טברסקי (כיום עומד בראש בית דפוס גדול ובראש הוצאת שטיבל א"י), יוסף רבינוביץ (כיום אחד מראשי הפקידים בהנהלה הציונית) י. גורפינקל (קשינוב) יו"ר ועדת הבקרת בהסתדרות הכללית וחבר המועצה בעירית ת"א.

מקום ניכר תופשים אנשי ביסרביה גם בפעולה הכלכלית: יעקב אסטר

(קישינוב) עומד כעת בראש „המשביר המרכזי“, והוא הוא אשר העמיד את המוסד הזה על רגלים בריאות, לאחר שעברו עליו גלגולים רבים ותמורות משונות... ה' דוד שטרן (קישינוב) עומד בראש המחלקה להתישבות של ההנהלה הציונית.

בין אנשי העט, סופרים וחוקרים, יש ג"כ למנות לא מעטים מבין יוצאי ביסרביה. בראש וראשונה יש להזכיר את יעקב פייכמן (בלצאי), המשורר והמבקר הידוע למדי, כיום עורך „מאזנים“. מבין אלה שהלכו לעולמם ש. בן-ציון (אלתר גוטמן) ז"ל, (מיוצאי טלנשטי), אחד מראשי הספרות העברית החדשה. בימים האחרונים הלך לעולמו הפרופסור יחיאל גרינפלד ז"ל (גם הוא מטלנשטי). המנוה כתב הרבה ספרי מדע חשובים, מחקר גדול על איינשטיין בשם „תורת היחסות“, תרגם את ספרו של פואנקרה וכו'. מר דוד יפה (אחיו של אל. יפה הנ"ל) עורך במשך עשרות שנים את „השדה“, הירחון החקלאי הידוע למדי, כל-ימבטאו של המרכז החקלאי.

בחורה מסקולני תלמידת ביה"ס בנהלל.

גם בעבודות הנשים ובארגונייהן תופשות נשי-ביסרביה מקום ניכר. הג' עדה פישמן (מרקולשטה), לא רק עומדת בראש תנועת הנשים בארץ; היא גם יסדה חות-למוד לצעירות „עיינות“ עלי-יד נס-ציונה, והיא עומדת עד היום בראש חוה זו.

חלוצה ממרקולשטה יוצאת לטייל עם ילדה בשדות באר-טוביה

האשה העבריה הבסרביאית בכלל, חדורה ברוח החקלאות, בו הן גדלות וסופגתן אותו עוד מילדותן, והכפריות — הטבעית נוטפת מהן כריח השדה... בארץ הן נחשבות להחלוצות והפועלות הטובות ביותר, תחת חיי הכרך הן בוחרות להן בחפץ לב את חיי המושבות והכפר; גם בקבוץ המאוחד לא יחסר מקומן, בקבוץ „השומר הצעיר“ אשר במגדיאל וב„שער העמקים“ הן נמצאות לעשרות, אבל ברובן יש למצא אותן בקבוצות וארגוני „גורדוניה“, כי ע”כ רוח-העבודה הגורדוני קרוב מאד ללבן ולתכונתן הנפשית; הקבוצות הללו פזורות כיום בכל רחבי הארץ מהן הידועות בשמותיהן: „מסדה“ בחדרה ועכשיו היא נמצאת בעמק הירדן על הרי הגולן ושערי הגלעד. „אבוקה“ בפרדס חנה „ביצור“ על יד נס ציונה ב„נטעים“ ובסביבות חיפה על יד קרית ביאליק (במפרץ חיפה) בעמק זבולון, הקבוצה „גיר-חיים“ — ובכולן החלוצה הבסרביאית נושאת בעול העבודה וממלאת תפקידים הכי אחראיים, בהתמסרות ואמונה.

וכן אם נסקור את הפעולות האחרות (מקצעות ההוראה, הרפואה, הבניה, ואף המסחר או הבנקאות) נמצא כמעט בכל מקום את יוצאי ביסרביה במקום של כבוד ובתפקיד אחראי. מה היא הסבה לכך? נדמה לי שאצדק, אם אומר שהגורם העיקרי לזה היתה התנועה הצבורית והחנוכית של ביסרביה בהתחלת המאה העשרים (בקירוב מ-1900 ועד 1905-6). הנוער שהתחנך אז על ברכי התנועה, ובעיקר בדרכי „צעירי-ציון“ הוכן באופן שטתי לקראת התפקיד הנעלה של

העליה השניה - והיהדות הבטרבאית

קשר אמיץ קשורה עליתנו השניה עם ביסרביה בכלל ועם קישינב בירתה — בפרט. קשר ממשי, אורגני: שנים על שנים נזוגה עליה זו בחומר אנושי משם, תוסס, חי, צעיר. את כל העמדות מלא החומר הזה, את כל המשרות תפס: בשומר ובחורש, במושבה ובקומונה-הקבוצה, בסתות אבנים לבנין בירושלים ובחומר ולבנים לבנינה של תל-אביב; בכפר ובעיר, בהוראה ובעסקנות, בחומר ובלבנים של יצירתנו הצבורית ובכבושה — ההתישבותית לצורותיה, המפלגה לצורותיה.

מהם יחידים בודדים — ל„פועלי ציון“ השתייכו, אולם המון העולים הגדול, העיקרי, מ„צעירי ציון“ זרם, מהסתדרות זו שהקיפה אז כמה ערים ועיירות בביסרביה ושמרכזה — הרוחני והצבורי — היה, „צעירי ציון בקישינב“.

*

תחלת המאה. הרחוב היהודי ברוסיה מתחיל זע: הרצל והציונות הקונגריסית; הבונד; ה„פריינד“ ו„הצופה“, „הדור“ ו„תושיה“; חלופי משמרות וצמיחת דור חדש. ביסרביה קופאת על שמריה, פרובינציה שבעה ושקטה. הרוסיפיקציה טרם התגברה, האקסטרניות באבה, ההוי היהודי עודנו נשמר בשלימותו, הוי מיוחד, ביסרבי, והתסיסה שבליטא ובפולין מגיעה אלינו כהד רחוק ועמום. ומאליהם מתחילים הכחות להצטבר, כחות הנוער.

שנת 1900. קבוצת אינטליגנטים יהודים, חברים ונוטים לס. ר., מחזיקה „ביבליותיקה עממית“, בית-קריאה רוסי המשמש מקור השפעה וחנוך לנוער היהודי, תחילת הרוסיפיקציה בלשון וברוח, רוסיפיקציה שמאלית, כמובן, בלי הדרכה ודחיפה, באופן ספונטני-אינסטינקטיבי, קמים נערים אחדים, בני המשׁ שש עשרה, חניכי הביבליותיקה הזאת, הקרובה-יקרה ורחוקה-זרה כאחד, ומיסדים להם בבקר אחד „בית עקד ספרים עברי“ משלהם ממש: ספר יחיד, כל אחד מביאו מביתו, אצטבה אחת לא מלאה בכוננית קטנה בביתו של אחד החברים. משחק ילדים. אולם — עוברת שנה, והכוננית נתמלאה, נהפכת לארון, לארונות.

הספריה העברית הראשונה נוצרה בעיר; בכוחם של הנערים, בפרוטותיהם העניות ובידיהם (בידים לא אמונות כרכו בעצמם את הספרים הראשונים), נוצרה פתחתקוה וראש פנה לצבירת הכחות העתידיים.

ספרים בעברית ובאידיש ואף רוסיים-יהודיים שמשו בערבוביה בספריה זו. אולם — כעבור שנה, וממנה יצאה האגודה של „דוברי שפת עבר — התחיה“ (ויצוין כקוריוז: בין המיסדים של אגודה זו וחבריה הפעילים היה מרז'ין...), וכעבור שנה שניה — ואותה הקבוצה, שבינתים גדלה והתרחבה — נהפכת לאגודת צעירי-ציון. אחת משש האגודות הציוניות האחרות, „בוני ציון“, „אוהבי ציון“ וכו', כשמה כן היא — צעירים, נוער ציוני. עבודה ציונית, שקלים, קופסות הקרן הקיימת — אולם גם חנוך, חנוך עצמי והפצת תרבות לאומית בין הנוער בכלל. בני בעלי-בתים היו; תחילה התקרבות לחוגי נוער עממיים, בעלי מלאכה ושווליותיהם ושם פגשה ראשונה עם מפלגות המהפכה הרוסיות — ס. ד. ס. ר., התנגשות ראשונה עם נצני ה„בונד“; גם — דירה לחוגי הנוער הלומד, המתבולל. מצטברים כחות, כחות נוער, התלהבות ציונית, פוזיטיבית — אף כי ערטילאית למדי. „בית עקד הספרים“ נהפך בינתיים ל„ספריה“ ליגלית והכל מרוכז סביבה.

הפוגרום הקישיונבי הראשון מוציאנו מאיצטגנינותנו. „השחיטה“ לעינינו ובתוכנו נעשתה. הבית המפורסם, שנתן לביאליק את החומר ל„על השחיטה“ (אח"כ — „משא נמירוב“) — בוקר יומים לפני זה על ידינו לשם הרקת הקופסות החדשות של הקרן הקיימת, ותושביו אשר קבלונו בסבר פנים כה יפות נמצאו ברובם בין הנשחטים. המאורע המחריד, שירד כרעם ביום בהיר על היהדות הרוסית והעולמית כאחד, מאורע זה שכיום אנו רואים אותו כהתחלה של תקופת הזעזועים והאסונות הנוראים שבאו על היהדות בת ששת המליונים במזרח במשך עשרים שנה ושחפכו מן הקצה אל הקצה את כל המציאות היהודית — מאורע זה בגר גם את ציונותנו החדשה ונתן לה מוצא וכוון.

השחיטה, ו„הפוגרום הלטנטי“ שהשתרר אחריה בעיר זו לשנים רבות בצורת „פחד הפרעות“, פחד מפני כל חג נוצרי וכל מקרה יוצא מן הכלל — הניחו את חותמם על החיים וחשלו את כחות הנוער שבעיר. חלק נפרד מאתנו: הציונות הרחוקה והערטילאית לא נתנה מענה תכוף וממשי לכאב הצורב של כעס ובושה. רגשי הנקמה וההתנגדות דחפו ומשכו לשורות הריבולוציה, ומפלגותיה התמלאו מפרודותינו. אולם — הנשארים חושלו גם הם: ראינו מהריבולוציה והלאה, הנקמה לא הספיקה למלא את כל לבנו, ובעתיד יהודי, כתוצאת הצלחתה של הריבולוציה, לא האמנו — וגם לא רצינו בעתיד כזה, עתיד של פסיביות לאומיות, של התבוללות.

אותו קיץ 1903 העמיד אותנו פנים אל פנים עם הציונות הממשית ועם ארץ-ישראל: אחד מראשוני וטובי חובבי-ציון, ד"ר ליאו כהן (עלה לארץ עם העליה השניה, הגה את רעיון תל-אביב והשתתף ביסודה ומת טרם התגשם הרעיון הזה) נסה לנצל את מצב הרוח שאחרי הפרעות וליצור מושבה בא"י — בבאר שבע. אשר הממשלה התורכית הכריזה אז על יסודה וחלקה קרקעות בתוכה. הנסיון לא הצליח. י. בלקינד יצר את „קרית ספר" בשביל יתומי קישינב ואחדים מחברינו יצאו בלוייתו לארץ. ארץ-ישראל הממשית עמדה לפנינו בקונגרס הששי, שהיה כל כך מושפע מהפוגרום „שלנו" ומהצעת אוגנדה.

התקופה ש„בין הפוגרומים" — בין זה שבאביב 1903 ובין זה שבאוקטובר 1905 — היתה תקופת גידול כמותי, התגברות איכותית והתגבשות רעיונית. עוד אנו „אגודה ציונית", ולקונגרס הששי הצלחנו כבר לשלוח ציר משלנו, בעל עבר „אינטליגנטי סר"י", שהצטרף למחננו מבלי להתכחש לרעיונות הדימוקרטית והסוציאליזם. בינתיים גברה חדירת הרעיונות הכלליים וחזקו עולם ומיגתם בתוכנו. מאגודה נהפכנו להסתדרות, לכח ברחוב היהודי שבעיר, כח מסתעף גם בפרובינציה, כח מתחרה בכבוש הנוער-הלומד ובמדה לא מעטה גם העובד, במדה שנמצא כזה בעיר, מתחרה בהצלחה, עם בירז'ה משלו ויתר האטריבוטים של חיי מפלגה, ובמרכזו — הספרייה, חנוך, ספרות, השתלמות.

ארץ-ישראל תופסת יותר ויותר מקום בראש. במלחמת אוגנדה אנו תופסים עמדה ראשית — בתוך המחנה של „ציוני-ציון". קבוצת חברים נפרדת ועוברת — לס"ס. פצע כואב, אולם נגלד מהר, השורות מתחברות ביתר התלהבות — הקונגרס השביעי מביא נצחון, נצחונה של א"י. אולם מלחמה חדשה פורצת — המלחמה סביב „מלחמת המעמדות": מספר חברים נפרד ומיסד „פועלי ציון". שנת 1905 החלה, שנת הצטברות המהפכה, התסיסה רבה, אנו, עם ארץ-ישראל שלנו, מצבנו קשה: הנוער נמשך אחרי הריבולוציה, נוהה אחרי הקונציפיציה שלה, „התיאוריה", מלחמת המעמדות, ונגד כל זה אנו מעמידים אמנם רעיון של א"י חדשה, של יצירה עצמית — אולם א"י ערטילאית, רחוקה, עם ישובה החלוקני בערים, עם מושבותיה הברוניות-האוגנדיסטיות; ציונות בלי הרצל, בלי פרספקטיבות, הסתדרות ציונית של בעלי בתים מחוסרי מעוף, חסרי רצון ומרץ. הנחשול חזק, סוחב. המפלגות ברחוב מתרבות, אלה שנפרדו — ס. ס., פועלי-ציון — מתחרים, והדגל הדואליסטי בידיהם: גם ריבולוציה ומלחמת מעמדות וגם טריטוריה, א"י. ובכל זאת: החנוך, החנוך הפוליטיבי הממושך, עושה פרי. מחננו הולך ומתחזק, נוער טוב, חי, תוסס, זורם לשורותינו, ועל האופק מופיעה מציאות חדשה, תוכן חי — ארץ ישראל, עליה. לעת עתה עדיין חלום של יחידים, אולם חלום של ממש — מתכוננים לעלות.

ובינתים פורצת הריבולוציה, מגיעים ימי אוקטובר 1905. המפלגות „המנצחות” רואות אותנו כמחותנים זרים בחגיגות, לועגים ובוזים, אולם הגמול אינו מאחר לבוא — נחשול הפרעות האימות כאלו ממהר להצדיק את עמדתנו. אנו ראשונים להגנה עצמית, לארגון, ובכל זה, יאוש מר תוקף בגלל חוסר-האונים, בגלל הפסיביות בהכרח, בגלל הושטת הצואר לשוחט ושמוש כשמך-המשחה באונס על גלגלי הריבולוציה הזרה. חלום היחידים — העליה, ההגשמה העצמית של הרעיון, נהפך לנחלת רבים. עוד יש „תנועה”, הסתדרות, מפלגה, כדבר קיים בפני עצמו, עוד שולט „היום” בצבור, משתתפים בכל מאורעות החיים הפוליטיים, אולם העליה תופסת חוגים יותר ויותר רחבים. שנת 1906 היא שנת העליה לצעירי ציון.

•

אחד הימים הקרים והחשכים של דצמבר 1905. חג למשפחת הצאר, הכנה לפוגרום חדש. ההגנה העצמית, המאוחדת מכל המפלגות, על עמדותיה. בחדר ה„שטאב הראשי” נאספנו לטכס עצה. ספרתי לנאספים, כי בכיסי כרטיס נסיעה לא”י; שני נערים, באי”כ הסתדרות מתלמידים, מסתכלים בי בסקרנות ובקצת סימפטיה, אולם אחד מהעסקנים הריבולוציונרים בא בימים מכריו בלעג: „תחכה שם עד שנכין בשבילך כאן את המולדת החפשית”! מי יכין למי? העזתי לענות. „העזתי” — כי יחיד הייתי בין באי”כה הרבים של המפלגות המתנגדות...

(הפועל הצעיר)

תנועת "נייביל" בביסרביה

(פרק נשכח בתנועת "החלוץ").

על מהותו של "החלוץ" והתפתחותו בתור תנועת נוער ברחוב היהודי, כבר כתבו למרבה, אף "מאסף" שלם הופיע ליובל ה"עשור" שלו, אבל כולם מתחילים את דברי ימיה של תנועה זו מגמר המלחמה העולמית. יש מקדימין עד תקופת המהפכה הרוסית בשנות 18 — 1917. אולם את ראשית ניצני התנועה החלוצית אנו פוגשים כבר הרבה שנים לפני המלחמה העולמית. וכאן יש פרק שלם ההולך ונשכח מלב, והוא פרק "נייביל", תנועה שפרצה בשנת 1906 והיתה קרובה ברוחה ומהותה לחלוציות של ימינו. די להזכיר את יסוד הקבוצה הראשונה בשם "החלוץ" באודיסה בשנת 1905, קבוצה שהציבה לה למטרה לעלות לא"י ולחיות שם חיי פועלים. באותה תקופה עצמה התחוללה תנועת "נייביל", שפלסה נתיב אל לבותיהם של אלפי צעירים. בשנה שנועדה בהלסינגפורס הועידה הכל-רוסית, התקיימה באודיסה הועידה הראשונה ל"ביל"זיים החדשים", ומתוך הדו"ח של הועד בוועידה זו אנו עומדים על התנאים החמורים, הקשים, שהועד נאלץ בעת ההיא לנהל בהם את עבודתו, בסכום מצער של 150 רובל, שבא מתרומות חברים, נחוץ היה לנהל את עבודת התעמולה בכתב, לכוון מועצות ואספות, לעמוד בקשר עם אלפי אנשים. לקריאה הראשונה של הועד נענו אנשים למאות מ-89 מקומות בכל רחבי רוסיה וגליציה, גם מקבוצות שלמות בנות 10 — 30 חברים וחברות, בני 18 עד 25. עפ"י גילם.

לועידה האודיסאית באו צירים מהמקומות הרחוקים ברוסיה. ומתוך הרצאותיהם אנו שומעים, כי התנועה חדרה אל חוגים שונים מהמון בית ישראל. מ-400 החברים שנענו על החזון הראשון היו לא יותר מ-25 איש שנמנו על חוג "המסחר", יתרת התגייס מחוגי עובדים, פועלים ושכירים, עובדי אדמה ובעלי מלאכה היו גם בעלי השכלה גבוהה ותיכונות, הכרוז של הועד הדגיש בפירוש, כי המטרה היא לא תמיכה חומרית בחברים או איזו התחייבות שהיא להעביר את מי שהוא לא"י, אלא רק, "לאחד ולאגד את כל אלה אשר כבר עמדו מאליהם

על הכרה זו עד כמה בא"י יש צורך דוקא בנוער עובד בעל הכרה ציונית ברורה".

"החלוץ" של ימינו הולך כבר בנתיב סלול במובן הטכני: מארגנים קבוצות הכשרה וחוות חקלאיות, אולם אז עוד טרם היתה הדרך סלולה, ורק התחילו לחפש אותה וליצור את התכנית.

חבל שאבד ממני החוזר הראשון של הוועד המרכזי ששימש בתור הצעת תכנית של הוועד, אבל על כל מהותה של התנועה, אפשר יהיה לעמוד אגב קריאת הספרות הפריודית של הימים ההם, כמו: "יעוור. מיסל", "קדימה" (אודיסה), "היום" (ורשה) ועוד. ב"קדימה" חוברת 6 (1906) אנו קוראים מכתב מפורט מאת "פועלי ציון" ע"ד הנחיצות ליצור "תנועה חלוצית", אז דנו הרבה בצורך לגייס את הנוער הלומד לשם בנין הארץ לשנה או לשנתיים.

ז'בוטינסקי, שהשתתף בעת ההיא בוועידת הלסינגפורס, כותב לוועידה ה"נייביל"יית, בין יתר דבריו:

"את העולים לארצנו יש לחלק ל"טבעיים" שכוונתם היא להסתדר ולהישאר בארץ, ול"חלוצים". אבל בשעה שהראשונים מביאים תועלת לציונות רק לאחר זיהוי שהם מצליחים להתבסס בארץ, הרי ה"חלוצים" ברכה בהם וטובה כפולה ומכור פלת הם לנו, לו גם אם אינם נשארים בארץ, שבכל אופן הם גורמים לרכוש את הארץ להיאחז בה במובן האקונומי והתרבותי. ומשום זה צריכים הם ה"חלוצים" להיות מזוינים בשתי תכונות: ראשית, להיותם מפותחים היטב בגוף ובנפש, ושנית, הם צריכים להיות מאורגנים במשמעת חזקה. "חלוץ" בלתי מאורגן אינו רשאי לעלות לא"י. לעלות צריך רק על עמדות ועל פוזיציות מוכנות מראש".

הוא נוגע הרבה במכתבו גם בתפקידו של "החלוץ" בארץ, בתור מפיץ אור ההשכלה בתוך היהדות הארץ ישראלית, ועל היותו שם עובד-סתם בלתי מפלגתי ומעמדי; הוא נוגע גם בשאלה הערבית ואומר:

"עם הערבים צריך שיהיו לנו יחסים טובים. הם צריכים להתרגל לקבל את הכל מידי היהודי, אבל לא מהיהודי המתווך, אלא מהיהודי היוצר".

מכתבו שימש חומר לויכוחים בשעה שהגיעו לעבד את תכנית ההכשרה של "נייביל"י". לאחר ביקורי בכל מושבות היהודים אשר במחוז סורוקי, לשם משא ומתן עם האכרים היהודים שיתנו עבודה לחלוצים התחילו לבוא למושבנתו דומברובני ואח"כ לסורוקי צעירים מפינות שונות, מחארקוב, משפאלא, ליניץ ועוד; מפני המרחק וריבוי הוצאות הנסיעה אלינו נשארו צעירים רבים באודיסה והתמחו בעבודה חקלאית בסביבותיה. רובם נסעו לנובופולטבקי החרסונית. ולולא הריפרסיות הפוליטיות שהתחילו לאחר מאורעות ביאליסטוק והתנאים הקשים שנוצרו בקשר עם סגירת הדומה, אין כל ספק שהתנועה החלוצית היתה

מתפתחת כל צרכה עוד בתקופה שלפני המלחמה העולמית.
כדי להפיץ יתר אור על מהותה של תנועה זו ולהנציח את הופעתה בתור
„מעשה בראשית“ ויסוד מוקדם להתנועה החלוצית של ימינו.
הנני מפרסם בדפוס את כל הקורספונדנציה הנשמרת אתי מאז בארכיוני
ושאני רואה אותה לחשובה מאד.

אודיסה, כ"ה תשרי, שנה י'.

למר מ. דודסון, בדומברובני.

חבר נכבד!

הרצאתך נתקבלה. רב תודה לך בעדה ובעד הידיעות המאוד
נחוצות לנו שם. שנתן לנו שם. נשתדל למלא את כל דרישותיך. הננו
משתדלים תמיד לשים לב לצרכי האגודות המקומיות, וכאשר תהיה רק אפשרות
היותר קטנה נשלח גם להמחוז שלכם אגיטטורים. אחת נבקש אותך: עבוד ומשוך עד
כמה שיש לאל ידך, גם אחרים לעבודה.

הודיענו לפעמים תכופות ע"ד עבודתך.

בברכת ציון המורשה ד"ר ספיר

המזכיר: ש. שווארץ

*

ד"ר יוסף ספיר, חבר ועד הפועל של הקונגרס הציוני.

27.6.1906

למר מ. דודסון בדומברובני.

חבר יקר!

הנני פונה עתה אליך ע"פ הוראתו של הד"ר ספיר בשם הסתדרות בילי.
את מהותה של ההסתדרות הזאת תדע בלי ספק ואם חפץ אתה להתודע תוכל ע"י
מכתבים פרטים וע"י העוור. מיסל ששם נדפס מעתה את כל החלטותינו וידיעות
ע"ד עבודתנו. בשבוע העבר היתה אצלנו אספה כללית והד"ר מהאספה הכללית
הזאת יודפס בהנומר התשיעי והעשירי של יעוור. מיסל. בקצור אומר לך:
ההסתדרות היא אך ורק מאת צעירים החפצים להתישב בא"י בתור פועלים,
אומנים, מורים וכאלה.

כמובן רוב מנין ורוב בנין של ההסתדרות הזאת יהיו פועלים, כלומר אנשים
שפה לא התעסקו במאומה ובא"י הם חפצים לעבוד במושבות בתור פועלים.
הרעיון הוא בלי ספק טוב עד מאוד, אבל דא עקא והאנשים האלה לא הורגלו
כלל לעבודה גסה ורבים מהם לא יוכלו להתרגל וחבל על הוצאותיהם שיוציאו
לנסיעתם ואח"כ יצטרכו לשוב אל הגולה וקצפו ויקללו את הציונות, את א"י וכל עם
ישראל כולו.

ומפני זה קבלה האספה הנזכרה החלטה, כי כל אלה מהסתדרותנו החפצים להתעסק בא"י בעבודת האדמה יתרגלו בראשונה בעבודה הזאת פה באחת המושבות העבריות וטובה כפולה תהיה בזה: הם יתרגלו ולע"ע יפיצו את הציוניות במושבות שיעבדו בהן. ובקשך איפוא לענות לנו תיכף: היוכלו האנשים האלה לעבוד חדשים אחדים במרקולשטי, דומברובני, זגוריצא ווערטו'ני מספר ידוע בכל מושבה. היתנו להם האכרים, בעד עבודתם לחם לאכול, בגד ללבוש ובית לגור בו או אולי בית לא נחוץ יהיה כי כולם יחד ישכרו למו מעון מיוחד. (חיי חברה).

לתשובתך נחכה.

שלך בברכת ציון: צ ב י ט ו ר ו ב ס ק י

ג. ב.

להאנשים שהראית עליהם נכתוב.

למר מ. ד ו י ד ס ו ן בדומברובן.

חבר נכבד!

תודה רבה לך בעד עמלך לטובת ביל"ו. את תוכן מכתבך הננו מפרסמים בעתונים ובלי ספק נשלח למושבתך חבורת חלוצים אחר הפסק. בב"צ. שלך צ. טורובסקי

למר מ. ד ו י ד ס ו ן בדומברובני

חבר נכבד!

כידוע לך בלי ספק, פרסמנו את מכתבך ב"היום" וב"יעזור. מיסל" והנה כבר הודיעו אחדים מחברינו את חפצם להסתגל בקיץ הבא לעבודת האדמה. אם בדומברובן יעבדו חלוצים אחדים יהיה לזה ערך אגיסציוני רב בעד הסתדרותכם ובלי ספק יועילו להפרכת רעיוננו במושבתכם ובסביבה הרבה יותר מעשרה אגיסטורים. זוהי התועלת הצדדית של עבודתם. ראה איפוא לדבר עוד הפעם עם האכרים, והודיענו את תוצאות המו"מ אבל התאמץ שהידיעות תהיינה מדויקות, כי בזה תלויה הצלחת הענין. נחכה לתשובתך.

בברכת ציון בשם ועד הבילויים

צ ב י ט ו ר ו ב ס ק י

כ"ז ניסן, שנה עשירית, אודסה.

למר מ. דודזון בדומברובן

חבר נכבד!

החבר המוכ"ז יעקב פזנר הוא אחד מהביל"ויים שיסתגלו במושבתך לעבודת האדמה טרם עלותם לא"י. בעוד יום או יומים יבוא אליכם עוד חבר אחד המחכה לדרכיתו ואולי עוד שנים שלושה יסעו בעוד שבוע לדומברובן, לע"ע החלטנו לשלוח אליכם רק שנים ואת שאר החברים שלחנו לביה"ס הקרקעי שבנובר-פולטבקה ולמושבה בוריסלב החדשה. מספר החברים לע"ע מצער מאוד, אבל אם הנסיון יעלה יפה ירבה בלי ספק מספר המתלמידים.

ראה לקיים את מה שהבטחת ולמצוא בעד החברים הבאים למושבתך מקום ששם יוכלו להשתלם בעבודת האדמה בשדה ובכרם. התאמץ שהאכרים-אדוניהם יהיו אנשים ישרים ובעלי אחוזות גדולות בערך ושהבעלים האלה בעצמם יתעסקו בעבודת האדמה ולא רק יהיו משגיחים על העבודה, כי בטלת האכרים ישפיע לרעה על הלך-רוח המתלמידים.

ראה לקרב את האנשים האלה ואם תוכלו רכשו יחדו נפשות להסתדרותנו. בטוחים אנו שתמלאו את בקשתנו.

ובזה נסיים בברכת ציון

בשם ועד הבילויים: צבי טורובסקי

אודסה, כ"ג אייר שנה, יוד.

למר מ. דודזון בדומברובן.

ח. נ.

בעוד ימים אחדים יבוא לדומברובן עוד צעיר אחד משפולא החבר כהן. משפולא הוא יוצא היום, ראה למצוא בשבילו מקום הגון.

נא לכתוב לנו איך חיים שם הצעירים שכבר התכוננו במושבתך.

בברכת ציון בשם ועד הבילויים

צבי טורובסקי

אלמר דודזון

בדומברובן

שלום!

חבר נכבד! הוואל נא לקבל את תודתינו העמוקה בעד שימת לבך אל חברינו האילינצא-גורבטי. ההודיה בהחוב הקדוש שמונח על כל יהודי, השואף

לתחת עמו על אדמת־ישראל, תשים תקוה בלבנו כי שניכם כאחד תמלאו את
 התחיבותכם הקדושה ואנו שולחים לכם את ברכתנו מראש.
 חבר נכבד! מאת החבר גורבטי קבלנו מכתב שבו הוא מציע לפני אגודתנו
 הציונית ליסד פונד מוקדש לו — על הוצאת הדרך ארצה ישראל, יודעים אנו
 את מצב חברנו זה, שאין תקוה אחרת נשקפת לו — זולתי עזרתנו, אך אותנו
 מענינות שתי השאלות האלו:

- (1) אם אמנם אין נשקף לו שום שכר של ממון עבור כל הקיץ?
  - (2) בכמה תעלה הנסיעה ארצה ישראל ממקום מגורתכם?
- כשאנו לעצמנו אין הסך הדרוש למטרה זו — כבד עלינו, אלא אותנו
 מפחיד הרוח של שנוררות־פחותה, שמתפתח באמצעים כמו אלו. הואל נא חבר
 נכבד וגלה לנו את דעתך בענין זה בהקדם היותר אפשרי כדי שנדע את אשר
 אתנו.

אני דורש בשלום כל החברים.

בברכת ציון

בשם האגודה ישעיהו בילילובסקי

י. שפירא

יחסי המסחר בין ארץ־ישראל ורומניה

א.

עוד לפני מלחמת העולם היו קיימים יחסי מסחר בין רומניה וארץ־ישראל.
 רומניה מכרה לא"י עצים, חמרי נפט ומעט תבואות, וקנתה בסכום מועט מפירות
 הארץ. אולם אחרי שנוי השלטון בא"י וההתפתחות הנפלאה שעברה על הארץ
 הודות לעליה העברית, מתחילה תקופה של שגשוג קשרי המסחר בין שתי
 הארצות.

בשנת 1926 הגיע האימפורט הא"י מרומניה ל־212,311 לא"י והאקספורט
 הא"י לארץ זו עלה ל־9,149 לא"י, אולם משנה זו ואילך יש לציין עליה מוגברת
 באימפורט הא"י מרומניה וגם באקספורט של תוצרתנו לשמה.

הטבלה הבאה מראה את התפתחות האימפורט והאקספורט של א"י עם

רומניה, במשך עשרת השנים שבין 1926 ו־1935:

השנה	אימפורט	אקספורט
1926	212,311 לא"י	9,149 לא"י
1935	1,208,204 לא"י	92,219 לא"י

רומניה עשירה בעצים, נפט, בהמות, עופות, תבואות ושאר סחורות מזון. רבוי האוכלוסיה בא"י, תעשית הבנין הגדולה, התפתחות התיירות, גדול ענף הפרדסנות בחקלאות ובכלל — עליית אוכלוסיה בעלת רמת חיים אירופיים, גרמו להגדלת האימפורט של מצרכים מרומניה. בשנת 1935, שנת העליה הגדולה ביותר — 64,247, הגיע האימפורט מרומניה לשיאו — 1,208,204 לא"י. מצד שני, הקלו התנאים הגיאוגרפיים הנוחים את הידוק היחסים בין רומניה וארץ-ישראל. הקו הימי בין נמלי קונסטאנצה וחיפה, היא דרך חובלה, הוזלה והנוחה ביותר.

תנועת הבנין הגדולה בארץ, שהושקע בה בשנת 1935 בערך שמונה וחצי מיליון לא"י, הגדילה את, אימפורט עצי בנין לארץ, שרובם הגדול הוכנס מרומניה. כמו כן מצריך יבול ההדרים הגדל והולך משנה לשנה, את הכנסת הזכמויות של תיבות עצים לאריזה בשיעור דומה ליבול. רומניה תופסת מקום חשוב בין מספיקי תיבות האריזה; ובמשך עונת 1936/37 קנו המשלחים המקומיים כשלושה מיליון תיבות תוצרת רומניה. עד שנת 1936 עמדו העצים במקום הראשון ברשימת הסחורות המוכנסות מרומניה, אולם בגלל מאורעות הערבים הואטה תנועת הבנין, מה שגרם לירידה באימפורט העצים.

את המקום הראשון באימפורט הכללי מרומניה לא"י תופסים כעת חמרי הנפט: הבנוין הקרוסין, והשמנים המינרליים השונים. הנפט הזורם דרך הצנור ממוסול עד נמל חיפה, אינו מספק את התצרוכת המקומית, מפאת חוסר בתי-זקוק; ועל כן מכניסה א"י את חמרי-הנפט הדרושים מארצות אחרות. רומניה מספיקה 80 אחוז בערך מחמרי הנפט של התצרוכת המקומית. השמוש בבנוין גדל יחד עם התפתחות הארץ, לרגלי סלילת כבישים ורבות מכוניות-משא ונוסעים, מה שהפך את המכונות לאמצעי-הובלה עיקרי בארץ. גם השמוש בקירוסין לשם חמום, בשול, ומאור עלה בשנים האחרונות. האימפורט של חמרי-הנפט מרומניה בשנת 1936 הגיע ל-380,056 לא"י.

סעיף חשוב באימפורט של רומניה לא"י מהווים סוגי המזונות, כגון: בהמות לשחיטה, עופות, ביצים, פולים, פירות ותבואות. הסחורות האלה הוכנסו בשנת 1936, בסכום של — 437,261 לא"י, היינו — 41% מהאימפורט הכללי של רומניה לארץ-ישראל. מזונות רומניה מתגברים על ההתחרות של תוצרת אחרת מפאת איכותם המשובחת והמחירים הנוחים. כדאי לציין שבימי מאורעות הערבים האחרונים, היתה רומניה כמעט הארץ היחידה שהספיקה עופות וביצים עבור השוק המקומי, בשעה שסוחרים מצרים וסוריה החרים את א"י.

חלק גדול של מזונות רומניה המוכנסים לא"י, מוצאם מחבל בסרביה. רצועת ארץ זו, שבין הדניסטר והפרוט, מבורכת בתוצרת חקלאית מגוונת ומשובחת. רבים מהסוחרים שעלו ארצה מבסרביה והמכירים את טיבה של תוצרת

החבל הזה, הצליחו להכניס לשוק המקומי את הביצים, הבהמות והעופות, התבואות והפירות של בסרביה, ורכשו את קהל הצרכנים עבור המצרכים האלה. אימפורט התפוחים מרומניה שהגיע בשנת 1936 ל-742,251 ק"ג, בשווי של 9,006 לא"י, הובא ברובו ממחוז טיגינה (בסרביה). התפוחים הללו מחירם נמוך מאלה המוכנסים מקליפורניה, אולם הם אינם נופלים באיכותם מתפוחי אמריקה. גם החמניות המוכנסות על ידי תעשיית השמנים המקומית, מקורן מחבל בסרביה.

ב.

פעולת לשכת המסחר א"י רומניה

הרחבת יחסי המסחר בין ארץ-ישראל ורומניה, המתבטאה על ידי עליית האימפורט מרומניה, כפי שהראנו לעיל, וגם על ידי תגבורת האכספורט של תוצרת הארץ לרומניה ושעל זה נעמוד להלן — נגרמו בהרבה הודות לפעולה המתמדת של לשכת המסחר א"י — רומניה, תל-אביב.

לשכת המסחר א"י רומניה, תל-אביב, נוסדה בספטמבר 1933 על ידי ה' נ. מניסקו, היועץ הכלכלי של רומניה למזרח הקרוב וה' צ. א. שלוש, נשיא הלשכה היום. מטרת ייסוד הלשכה היא תגבורת יחסי המסחר בין שתי הארצות. לאור האפשרויות של שתי הארצות גם יחד, משתדלת הלשכה לקבוע את יחסי המסחר ביניהן על יסוד העיקרון של סיפוק האינטרסים ההדדיים. מלבד פעולתה להגדלת האימפורט של רומניה לא"י, מייצגת הלשכה גם את האינטרסים של האכספורט הא"י לארץ זו.

בשנת 1934 נקבעו פעם ראשונה קשרי המסחר בין א"י ורומניה על ידי הסכם. ה' צ. א. שלוש, נשיא הלשכה, נהל אז את המשא ומתן הראשון עם הממשלה הרומנית והצליח לבסס על יסוד בריא את יחסי החליפין בין שתי הארצות, הודות לקביעת הקוונטיטטיב של אכספורט תוצרת הארץ לרומניה.

לרגלי ההישגים של סחר רומניה בא"י ובהתחשב עם סיכויי השוק המקומי להבא, הודו שלטונות רומניה בהכרח לתמוך בפיתוח האכספורט הקטן של א"י. הלשכה הצליחה לשכנע את הממשלה הרומנית, כי הדרך היחידה להרחבת סחר רומניה לא"י, שהיא שער המזרח הקרוב, זו היא — תמיכה בפיתוח האכספורט של תוצרת הארץ וביחוד, בשוק פרי הדר ברומניה. המאזן המסחרי של א"י יישאר עוד זמן רב במצב של פסיביות, מפאת התנאים הטבעיים המיוחדים של ארץ התישבותית מחוסרת חמרי גולם ושתעשיתה נמצאת בראשית ההתפתחות;

אולם יחד עם התפתחות המשק החקלאי והתעשייתי של א"י, גדלה הדאגה לרכישת שווקים לתוצרת הארץ. גם המשק החקלאי, וביחוד ענף הפרדסנות שיבולו יגיע בעוד שנים אחדות ל-25 מיליון תיבות הדרים; וגם התעשייה נתקלים כעת בבעייה חשובה זו של השווק. הודות למאמצי הלשכה מראים שלטונות רומניה רצון טוב והבנה עבור האכספורט הא"י.

הקונטינגנט לשנת 1935/36 נקבע לסכום של 130.000 לא"י ומהם 100.000 לא"י הוקצבו עבור אכספורט ההדרים והשאר למען סחורות התוצרת התעשיינית של האכספורט הא"י. בקיץ אותה השנה נתקבלה גם הצעת הלשכה לסידור הסכם בין הבנק הלאומי הרומני והבנק אנגלו-פלשתינה, שמטרתו להבטיח את הסלוק המהיר ביותר של תשלומי סחורות א"י המוכנסות לרומניה. מלבד זה הסכימה הממשלה לאפשר את העברת כספי הקרנות הלאומית הנאספים ברומניה.

לעונה הנוכחית, כלומר 1936/37, נקבעה מיכסת אכספורט א"י לרומניה בשיעור של 150.000 לא"י (לעומת 60.488 לא"י, אכספורט א"י לרומניה בשנת 1934). סכום זה כולל את הקונטינגנט של 200.000 תיבות הדרים שהוערכו לסכום של 120.000 לא"י והסכום הנשאר של 30.000 לא"י נועד עבור סחורות תוצרת תעשיינית, כגון: שמן זית סבון שמנים סינטיטיים, מיצים, שינים תותבות ושאר תסחורות שיוצרת תעשייתנו הצעירה.

בעונה החולפת הוכנסו לשוק רומניה כמה תוצרות ארצישראליות חדשות כגון: סכיני גלוח "אוקבה", חוטי צמר גפן מביח"ר "אתא", צמר פלדה "מטרה", כלי אלומיניום "פלאלום", חמרי רפואה, ועטים נובעים "כתב". כל אלה נתקבלו בשמחה על ידי הצרכן היהודי ברומניה והודות לאיכותם המשופרת הם נפוצים גם בין הצרכנים הלא-יהודים.

ההתענינות בשוק הרומני מצד היצרנים המקומיים גדלה במשך העונה האחרונה, והקונטינגנט נוצל כמעט במלואו. בעונה זו הוכנסו לרומניה 220.000 תיבות הדרים לעומת 176.000 תיבות משנת 1935.

בקשר עם פיתוח האכספורט הא"י לרומניה, יש לציין את החזרת הפרס של 38% על מטבעות חוץ למשלחים המקומיים. הפרס הנ"ל חל על האימפורט הכללי של סחורות לרומניה מכל הארצות; ורק עבור האימפורט מארץ-ישראל החליטה הממשלה להחזירו למשלחים. חשיבותה של הנחה זו גדולה, כי בלעדה לא היתה כלל האפשרות להכניס את תוצרות הארץ לרומניה, כי המס של 38% על האימפורט מייקר את הסחורה באותו השיעור.

למרות ההנחות הנתונות, לית מאן דפליג, שבעיית שווק תוצרת הארץ ברומניה לא מצאה לה עדיין את פתרונה המלא. שאלת הפחתת המס ברומניה להדרי א"י ושאר התוצרת בעינה עומדת.

רומניה היא ארץ בעלת אוכלוסיה של 17 מיליון תושבים ובידה לקלות כמויות הדירים פי כמה יותר גדולות מאלה שהיא קונה מדי שנה. בגלל הויטמינים שמכילים פירותינו, נותנות ממשלות שונות את ההנחות המקסימליות להכנסתם; אולם ברומניה עולים פירותינו רק על שלחנו של האמיד, בעטים של תעריפי המכס הגבוהים.

השוק הא"י מגלה בפני סחר רומניה אפשרויות רחבות. אף בשנת 1936, ימי מאורעות ופורעניות בארץ, בשעה שהאימפורט הכללי של א"י ירד ב-22%, חלה באימפורט הרומני רק ירידה של 15 למאה, והאימפורט בשנה זו הגיע ל-1,067,859. באותה השנה הוכנסו סחורות חדשות מרומניה כגון: קטניות, חמאה, סוכר, תפוחי אדמה, ומיץ עגבניות. נוכח ערכו של סחר א"י ורומניה המכניס לזו האחרונה עודפים חשובים במאזן המסחרי, יש לקוות שהממשלה הרומנית תמשיך בדרך עודד האכספורט הא"י.

פעולת לשכת המסחר א"י רומניה מבוססת, כפי שאמרנו, על הפרינציפ של סיפוק האינטרסים ההדדיים. גם לסוחר רומניה וגם לסוחרים המקומיים ישנם שדות עבודה רחבים בשתי הארצות. הלשכה משתדלת לקשר את סוחריו שתי הארצות ולהמציא למעוניינים את החומר האינפורמטיבי הדרוש. היא עורכת תעמולה בין החוגים הכלכליים ברומניה וביניהם גם בבסרביה על ידי הוצאת דין וחשבון חדשי בשפה הרומנית הדן על מצב השוק הא"י בקשר עם סחר רומניה. בתוך הביולטין "רומניה-א"י" היוצא לאור מטעם הלשכה בכל חדשיים, בשפות עברית ורומנית, מוצאים הסוחרים של שתי הארצות את הידיעות האקטואליות ביותר. בין משתתפי הביולטין נמנים האישים הכי חשובים בחיים הכלכליים של רומניה וארץ-ישראל, הדנים בבירור הבעיות העומדות על הפרק. הלשכה מטפלת בכל העניינים הנוגעים לקשרי המסחר בין שתי הארצות ובידה החלוקה של הקונטיננט למינסות עבור המשלחים המקומיים.

יחד עם הפעולה להידוק היחסים הכלכליים בין ארץ-ישראל ורומניה, דואגת הלשכה להתפתחות התיירות בין שתי הארצות. ולשם כך נועד בביולטין המדור לתיירות. על חשיבותה של התיירות עבור המשק הא"י לא נעמד בתחום מאמר זה. נסתפק רק לציין שבשנת 1935 בקרו בארץ מאה אלף תיירים שהכניסו כמיליון לא"י.

ארץ-ישראל, ערש היהדות והנצרות, מושכת את תשומת לבם של תיירי רומניה. המקומות ההיסטוריים המרובים שבארץ, ההתפתחות המפליאה של הבית הלאומי היהודי והקשר הימי והאווירי הישר שבין שתי הארצות, כל אלה עלולים לאפשר את הרחבת התיירות מרומניה לא"י.

מאידך גיסא, עבור התיירים מתושבי א"י, היוצאים לחו"ל לשם רפוי,

רומניה היא הארץ הקרובה ביותר שמרובים בה מקומות מרחצאות-אקלימיים מצוינים, מראות נוף מרהיבי עין, וגם מחירי צרכי החיים הם הכי זולים שבאירופה.

ארץ-ישראל ורומניה, שהיחסים ביניהן הגיעו כבר היום לדרגת התפתחות גבוהה, עליהן להמשיך בדרך הידוק הקשרים וניצול כל האפשרויות, לטובת המשק של שתי הארצות.

כביעת תנאי האכספורט הא"י לרומניה בשנת 8—1937

לשם קביעת הקונטנגנט לשנת 1937/38 ביקר בבוקרשט ה' צ. א. שלוש, נשיא לשכת המסחר א"י רומניה בתל-אביב. והוא נהל את המשא ומתן הדרוש עם שלי-טונות רומניה,

התוצאות העיקריות של המשא והמתן הן:

אושרה הגדלת האכספורט הא"י לרומניה לסכום כללי של 200.000 לא"י, (מאתים אלף לא"י) לעומת 150.000 לא"י בשנת 1936/37, ו-130.000 לא"י בשנת 1935/36.

הסכום הכללי שבמכסה מתחלק לשנים: (א) פירות הדר, (ב) סחורות תעשיניות בנוגע לפירות, תפוזים, אשכוליות ולימונים, קובע ההסכם אימפורט לרומניה של 300.000 תיבות הדרים בשווי של 150.000 לא"י. —

האכספורט של פרי הדר א"י אושר על יסוד האימפורט הכללי של תיבות עצים לאריזה מרומניה.

עבור סחורות אחרות מתוצרת א"י, אשרה הממשלה הרומנית מכסה של 50.000 לא"י (לעומת 30.000 לא"י בשנת 1936/37) והיא כדלקמן:

שמני בושם וסינטטיים — 8.000 לא"י; שמנים — 3.500 לא"י; שנים תותבות — 6.500 לא"י; ירקות חורף, בננות — 1.500 לא"י; כלי אלומיניום — 1.500 לא"י; חוטי צמר-גפן — 12.500 לא"י; סירופים, ריבות, פודינג וכו' — 1.500 לא"י; אתרוגים ולולבים — 1.000 לא"י; ספרי-קודש, ספרי-מדע וספרות — 3.000 לא"י; עטים נובעים — 1.500 לא"י; נייר פחם, סרטים למכונות כתיבה — 4.000 לא"י; סכיני-גלוח — 1.500 לא"י; צמר פלדה — 500 לא"י; סבון תמרוקים — 500 לא"י; סחורות שונות בלתי מפורטות, ממקור או מתוצרת א"י — 3.000 לא"י;

המשלחים הא"י שישתמשו בקונטינגנט 1937/38 יקבלו את אותן ההקלות שניתנו להם בשתי השנים הקודמות.

יש לציין שהגדלת הקונטינגנט לשנת 1937/38 אעפ"י שאינה מספקת במלואן את דרישות המשלחים, היא בכל זאת הישג חשוב לתיגבורת יחסי המסחר בין שתי הארצות ומהווה בסיס להבנה הדדית.

מ. דיונגוף ז"ל

נשיא הכבוד של הועד לעזרת רעבי בסרביה

המכתב דלמטה נשלח מאת המנוח לשיבת הועד לארנון
העזרה לרעבי בסרביה בשנת 1985. ומאחר שהמכתב הזה כסגנונו
האופייני והלכבי מראה על קשריו הנפשיים
של המנוח לבני ארצו, כמעט עד יומו האחרון. חננו מדפיסים
אותו והיה גם זה לו לזכרון עד — ולשבת עולמים.

נ' כסלו תרצ"ז — 20.11.85

לכבוד התאחדות עולי בסרביה בת"א.

לידי מר הלל'ס,

כ א ן.

א. נ.

הייתי חפץ מאד להיות אתכם הערב בעת שתדונו על מצב אחינו בבסרביה
הנתונים במצוקה לרגלי הרעב השורר בארץ זו. לצערי הגדול אין לי אפשרות
לצאת מביתי בערב זה, ועל כן אני חפץ להגיד לכם במכתבי זה שהנני מצטרף כולי
לפעולה שתחליטו עליה באספתכם והנני מוכן לעזור לכם בחלקי בתרומות ובעבודה,
עד כמה שטרדותי תרשינה לי את הדבר.

אינני צריך להדגיש לפניכם עד כמה מחויב כל אחד מאתנו לעזור לאנשים
הנדחים האלה, שאינם נעזרים במדה מספקת על ידי הרשות ולא על ידי מוסדות
הסיוע. כל תקותם היא רק באחיהם שהצליחו לעלות לארץ-ישראל וליצור להם כאן
קיום מבוסס יותר.

ומאחר שאנחנו זכינו לחיות בארץ ישראל, מוטלת עלינו חובה לעזור
ולתמוך באלה מאחינו אשר טרם הצליחו להגאל מהגלות וממצוקותיה.

ברגשי כבוד ויקר,

(—) מ. דיונגוף, ראש העירייה.

להתחדשות פעולותיו של ארגון עולי ביסרביה

על הארגון ותפקידו:

באספה הכללית הראשונה של עולי ביסרביה, שהתקיימה ביום 22.12.34 הודגש הצורך החיוני שהאספה רואה בארגונם של כל העולים והיוצאים שבאו מבסרביה ארצה, ארגון שתפקידו ומטרתו יהיה:

(א) לקרב את החברים והעולים בינם לבין עצמם קרבת רוח; לנטוע בהם רגשות אחוה ורעות באמצעות פגישות ומסבות מתאימות ולעורר בהם רצון ושאיפה לקואופרציה ועזרה הדדית ע"י יסוד מוסדות מתאימים לשם כך, כגון: קופת "גמילת חסד" בשביל החברים; מטבח קואופרטיבי; ביטוח עזרה להורים וקרובים בחו"ל על יסוד ערבות הדדית וכו' וכו'.

(ב) שכל עולה חדש, הנתקל בימים הראשונים לבואו ארצה, בכל מיני קושיים בסדורו מסבת בדידות וזרות, ימצא בארגון שלנו — שלו, עזרה מוסרית חברותית, לפעמים גם יורידית והדרכה נכונה, עד כדי להקל עליו במידת מה למצוא את דרכו החדשה וסדורו בחיים החדשים שהוא נכנס בהן עם עלייתו ארצה. (ג) ולסייע לעולים מכל המעמדות הנמצאים כבר בארץ סיוע הדדי להשתרש בחיי הארץ במובן הכלכלי והרוחני, ולעזור להם עזרת חברים להאחז בה עד כדי התמזגות עם כל הישוב העברי בתור חטיבה עברית לאומית אחת.

לתשומת לב החברים!

ח. נ.

אחרי תקופה של שיתוק ואי פעילות, מסבת מאורעות השנה החולפת והמצב הקשה שנוצר בארץ, הננו נגשים שוב פעם לחדש את פעולתנו, והננו סומכים על ההד הרחב שהידיעה על דבר חידוש פעולתנו מצאה בין כל יוצאי ביסרביה אשר פה, ומקוים אנחנו כי כא"א יעזור לנו לרכוש יותר ויותר חברים לארגוננו, אף יואיל לבקר (כל יום מן שעה 6 לפנות ערב) את ה"ספריה" ו"המועדון" לקריאה, "עין הקורא" (גאולה 44) איפה שימצא מלבד העתונות הבסרביאית ("אונזער צייט", שורות וכו') גם מבחר גדול של ספרי קריאה ממיטב הספרות העברית היפה והמדעית. מומן לזמן — לפי דרישת החברים — נסדר גם שיחות והרצאות על בעיות הציוניות בא"י ובגולה. "המועדון" ישמש לנו בתור מקום מרכזי לשם פגישת חברים באתמוספירה ידידותית-אינטימית.

והרי מיותר הדבר לגמרי להדגיש — את המובן מאליו, כי בכדי שנוכל להתקיים ולהגשים את תפקידנו, וכדי להתחיל בפעולה קונסטרוקטיבית ועזרה ממשית לחברינו, כמו סידור קופת ג"ח (אגב: מי שמעונין בזה היינו מבקשים להרשם מבעוד זמן במזכירות) הננו זקוקים קודם כל לעזרת החברים גופא, ותמיכתם הכספית והמוסרית.

לפי החלטת האספה הכללית, צריך כל חבר להכניס דמי כניסה לארגון באופן חד-פעמי לא פחות מן 50 מיל ומס שנתי לא פחות מן 600 מיל (מחוסרי עבודה מכניסים רק 240 מא"י) אפשר גם בתשלומין לשעורין.

בא כחנו יבקר בקרוב את החברים לשם הרשמתם ולקבל מהם את תרומותיהם, והננו מקוים כי כאו"א יקבל את ב"כ בעין יפה ובסבר פנים יפות וימלא את חובתו ברצון.

נהיה אסירי תודה לחברים, שיחאילו למסור לב"כ שמות וכתובות של עולים ויוצאים מבסרביה מבין מכיריהם, כדי לתת לנו את האפשרות להרחיב את חוגנו.

והננו בברכת חברים:

ה ו ע ד

י ד י ע ו ר ת:

תקנון הארגון לאישור

התקנון של ארגון עולי בסרביה כבר מעובד ובאלו הימים יימסר לאשור הממשלה.

מזכירות ארגון עולי בסרביה

המזכירות של ארגון עולי בסרביה בתל-אביב, נמצאת ברחוב גאולה 44 (פנת אלנבי),

במועדון לקדיאה והספריה "עין-הקורא", והיא פתוחה בכל יום בין השעות 6—10 בערב.

עזרה לעולי בסרביה

בכדי שהארגון יוכל לעזור לעולי בסרביה ע"י המצאת מקומות עבודה, מתבקשים כל

יוצאי בסרביה להודיע לארגון על מקומות העבודה הפנויים אצל מי שהוא מהבסרבים או אצל מכיריהם.

קופת ג"ח לחברי הארגון.

ארגון עולי בסרביה יוזם לייסד קופת ג"ח מבין חברי הארגון ולמובתם. כל

המעונינים בזה מתבקשים להודיע למזכירות את כתובותיהם, בכדי להזמין לאספה המיסדת.

תערוכת תוצרת הארץ בבוקרשט

גם בשנה זו נערכה בבוקרשט תערוכת תוצרת א"י מטעם הקרו קימת לישראל, והפעם נתמכה התערוכה על ידי המיניסטרויו למסחר ותעשייה.

בשעת פתיחת התערוכה נאם נציג השלטונות הרומנית שעמד על הצורך בהידוק קשרי

המסחר בין רומניה וארץ-ישראל.

התערוכה עברה בהצלחה רבה ומועדה הוארך. השתתפו היצרנים: ביח"ר "שמן", תעשיית שניים תותבות אמריקניות, כלי אלומיניום "פלאסום" ביח"ר לסכיני נלוח "אוקבה", יינות "ברמלימזרחי" ואחרים. איכותן המשובחת של תוצרות הארץ עוררה את התפעלותם של המבקרים.

חושבים גם לייסד בבוקרשט תערוכה תמידית של תוצרת הארץ. לשכת המסחר א"י—רומניה בתל-אביב, מטפלת בשאלה זו ובאה כמנע עם המפעלים התעשיניים בארץ.

לתשומת לבם של הסוחרים המקומיים.

הסוחרים המעוניינים בהכנסת סחורות מבסרביה לא"י ואקספורט של תוצרת א"י לבסרביה וכמו כן אלה המעוניינים להתקשר עם פירמות ברומניה — יפנו לשכת המסחר א"י-רומניה, לפי הכתובת: דרך יפו 37, תל-אביב. השכחה עומדת לשרות הסוחרים במתן ידיעות על החיים הכלכליים בארץ וברומניה ואפשרויות סחר שתי הארצות.

בהמות מבסרביה בשוק הא"י.

בהמות רומניה הוכנסו בהצלחה לשוק המקומי. האימפורט של בהמות רומניות, ששיעורו בשנת 1982 היה — 151 גולדולת הלך וגדל בהמשך השנים האחרונות, והגיע בשנת 1987 ל-20.950 גולדולת בשווי של — 231.565 ל"א"י. הסוחרים היהודים מבסרביה היו הראשונים שהכניסו את בהמות חבל זה לשוק הא"י. כמו כן הם היו החלוצים להכנסת עופות בסרביה לשוק המקומי.

אקספורט הדרי א"י לרומניה בעונת 1936/37.

בשנה החולפת נשלחו מא"י לרומניה — 222.176 תיבות דורים. מהם: תפוחי זהב — 179.899 תיבות, אשכוליות, 16.658 תיבות, לימונים — 25.619 תיבות. כראי לציון שיותר מ-50% של יבול הלימונים בארץ נמכרו ברומניה.

דר"ח לשכת המסחר הרומנית בתל-אביב.

הופיע הדר"ח מס. 4'6 כרך 4, להדשי אפריל—יוני ש. ז. של לשכת המסחר א"י רומניה בתל-אביב, הדו על מצב האימפורט של בהמות רומניות, המוטל בסכנה בגלל התחרות תוצרת יונוסלביה.

הלשכה מעוררת את תשומת לב שלטונות רומניה לעובדה זו ומסריצה את הממשלה
באמצעים הדרושים בכדי להבטיח את סחר הבהמות עם א"י.
הרו"ח מכיל דוקומנטציה עשירה ומספרים מאליפים על הבעיה הנידונה.
יבול הפירות בבסרביה.

השנה הצליח יבול הפירות ברומניה, חוץ מבסרביה, איפוא שהיבול הוא קטן לעומת
העונה שעברה.
לפי האומדנה יגיע יבול הפירות לאכספורט כמחצו טינינה (בסרביה) לחמש מאות קרונ.

מערכת ספרים:

"רומניה—ארץ־ישראל"

ביולטין כללי של לשכת המסחר א"י רומניה

תל־אביב. חוברת ט', יוני 1937.

לשכת המסחר א"י—רומניה תל־אביב, מוציאה לאור דו־ירחון כלכלי
"רומניה—א"י", שבו משתקפים החיים הכלכליים והמסחריים של שתי הארצות.
בפעולה זו של הלשכה, הנעשית לשם בירור והארה של הבעיות העומדות על
הפרק, משתתפים אנשי שם מהחוגים המעוניינים של רומניה וארץ־ישראל.
לפנינו החוברת ט' של הביולטין המכיל חומר חשוב ומענין עבור אלה,
שעוסקים בהרחבת הקשרים בין שתי הארצות.

הפרופ. גרו טראנקו יאש, מיניסטר לשעבר, דן במאמרו "ארץ־ישראל
והמשק הרומני" בדבר התפתחות האכספורט של בהמות וחמרי נפט של רומניה
לא"י, ומציין "שרומניה מעוניינת בהרחבת אפשרויות
ההגירה לארץ־ישראל, בכדי להוציא בהדרגה את
עודף האוכלוסים, המתחרים בשטח העירוני עם
האוכלוסיה הרומנית". דעת הפרופ. טראנקו יאש, היא, "כי
שלטונות רומניה צריכים להלחם, דוגמת ממשלת
פולניה, עבור בטול הגבלות העליה לא"י ויש
לפתור את הבעיה הזו בכובד ראש וברוח של אחריות
מטעם המוסדות המוסמכים".

הד"ר ברקוביץ, נספח מסחרי של רומניה בא"י, מתעכב במאמרו על
האפשרויות של פיתוח התיירות ההדדית בין א"י ורומניה. שתי הארצות גם
יחד מלאות אוצרות של אדמות נופ נהדרים, מקומות היסטוריים ומקומות הבראה.
והיגאים הגיאוגרפיים מקילים הרבה על הקשר התיירי.

ה' ט. אורגידאן, נשיא לשכת המסחר רומניה—א"י בבוקרשטי, מציין במאמרו את ערכו של השוק הא"י בתור נקודת-משען עבור האכספורט של רומניה למזרח הקרוב. דעת ה' אורגידאן היא, שדרכי המסחר החוץ של רומניה מובילות ביחוד למזרח ולכן יש להקדיש תשומת לב מיוחדת לארץ-ישראל, "שער המזרח". ומן הצורך לעודד את האכספורט הא"י לרומניה.

ה' צ. א. שלוש, נשיא לשכת המסחר א"י—רומניה תל-אביב, מוכיח במאמרו "למטרה משותפת", כי בשנת 1936, למרות השפל שחל באימפורט הכללי והנזקים שגרמו מאורעות הערבים, שמרה בכל זאת רומניה את עמדותיה בשוק הא"י וגם הבטיחה את מצבה להבא, על ידי הרחבת המעילן של סחורות שתצרוכתן גדולה וגם הודות להכנסת סוגי סחורות חדשות. ה' צ. א. שלוש מציין שהממשלה הרומנית מעריכה את יתרונות השוק הא"י והיא תוכיח את כוונותיה הטובות אם "תבטיח את האמצעים הדרושים, על-ידי הפחתת תעריפי המכס להדרימים, הגדלת הקונטינגנט, והסילוק המהיר של חובות הממשלה".

ה' ש. טולקובסקי, מנהל מרכז פרי הדר יפו, דן בשאלת הפחתת המכס להדרים ברומניה ועושה הקבלה בין האימפורט משווייץ, שודיה ושאר ארצות שהורידו את המכס ובין האימפורט מרומניה, העולה על כולן, ובכל זאת הטילה הממשלה על הדרינו מכס העולה על ערך הפרי גופא.

ה' ד. בירנבוים, מזכיר לשכת המסחר א"י—רומניה, תל-אביב, מראה את האפשרויות לפיתוח האכספורט של תוצרת הארץ, הדרים וסחורות תעשיניות לרומניה, הרחבת אכספורט ההדרים תלויה ביחוד בהפחתת המכס, ועד שהממשלה לא תעשה בנדון זה לא נוכל להפיק תועלת אפילו מהגדלת מיכסת הפירות. מאידך, מציין ה' בירנבוים, את הצורך בהגדלת המיכסות עבור סחורות תעשיניות שהוכנסו בהצלחה לרומניה בשנה החולפת ונתקבלו באהדה על-ידי הצרכן המקומי.

מדור הידיעות והתיירות בשתי השפות, עברית ורומנית של הביולטין, דעותיהם הגלויות של המשתתפים והביורור הרחב של הבעיות — כל אלה מאמתים את הצורך בקיומה של הוצאה חשובה זו.

יש לקדם בברכה את מאמצי הלשכה לתת את האינפורמציה הדרושה לחוגים המסחריים המעוניינים ואנו בטוחים שכל סוחר בבסרביה וכמו כן מאלה שבין העולים ימצא ענין רב בדו"הירחון האמור.

י. ש.

תיקון שגיאות:

לצערנו הגדול ולא מאשמתנו נדפסו אי־אלו שגיאות גסות מה שאנו מבקשים לתקן לפני הקריאה, ואת הקוראים הסליחה.

דף	3	שורה	16	מלמעלה	לתקן.	הודות	במקום	מתחת
"	"	"	31	"	"	אינם	"	אין
"	"	"	5	מלמטה	"	"בר־חנך"	"	"בן־חנך"
"	10	"	10	"	"	שפרי	"	שרינגן
"	14	"	7	"	"	נקרא	"	לקרא
"	15	"	4	"	מקומה	בסוף הדף הזה	וצריך לקרא:	מקומה
					נוספים	לחמשים	חמשים	ולמאות וכי
"	17	"	9	מלמעלה	לתקן:	1803	במקום	1802
"	17	"	5	מלמטה	"	ששמה	"	שמה
"	18	"	1	מלמטה	"	טמון	"	טטון
"	30	"	1	"	"	שעבודה	"	שבעבודה
"	31	"	6	מלמעלה	"	מתלמידו	"	מתלמדו
"	32	"	1	מלמטה	"	אפטר	"	אסטר
"	33	"		מלמעלה	"	מטלנשטי	"	מטלנשטי
"	51	"	5	"	"	לזכר	"	לזכרן
"	55	"	10	"	"	כלכלי	"	כללי
"	77	"	2	"	"	לה	"	להם

הספריה החדשה
"עין-הקורא"
 מכילה יותר מאלפים ספרים

ממבחר הספרות העברית.
 המדעית והיפה. ספרות
 ציונית ויודאיקה בעברית.
 יהודית ורוסית — ועוזרת
 לסופרים, למורים ולתלמי-
 דים עם הקטלוגים המסודרים
 לפי המדורות: א) אנשי שם
 ב) נושאים שונים, ג) מערכת
 ספרים וד) ספרות יפה.

תנאי הקריאה
 כמו בכל הספריות

רחוב גאולה 44
ע"י הספריה פתוח גם
חדר קריאה
 בכל יום משעה 5 עד ש. 10 בערב

לשרות הקוראים שיוכלו על המקום
 להשתמש עם החומר הדרוש להם לעבודתם.

חברים וידידים מתבקשים לעזור בהפצת הקובץ בסדרביה א"י ולהכניס את

התמורה על כתובת המ"ל: מ. דודזון, תל-אביב, רח' גאולה 44.

מוכן לדפוס ובקרוב יופיעו

1 **ילקוט קץ הימין**

(משיח'ס צייטן)

מ א ת

מ. מ. דודזון

2 **זכר לצדיק וגאון**

לתולדות הר"הג ר' דוד שלמה
 אייבשיץ ז"ל הרב דסאראקא
 (בעל ה"עריב"נחל")
 ה-לבושי שרד" ועוד)
 מאת הג"ל

בהסכמותיהם של גאוני ירושלים
 הופיע הספר הכפול

א) **תורת הברית**
 (להלכה ולמעשה עפ"י ההיגיינה)

ב) **אמרי נועם**

מאת הרב ר' שפטל שלי"טא
 (לבית דודזון)

מחיר הספר בכריכה נהדרה רק
 100 מא"י

למוהלים ולמו"ס — הנחה.
 להשיג אצל המתבר: ש. דודזון,
 ירושלים. רחוב זכרון משה 60.
 ידידים וחובבי ספרים מתבקשים
 לרכוש את הספר החשוב הזה שכבר
 יצאו לו מוניטין ולכל קיראיו ינעם.

י"א 50 מ"א